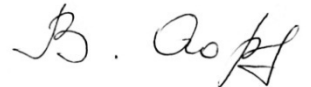


**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД  
«УНІВЕРСИТЕТ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ»**

**ОГОРОДНИК ВІРА ВОЛОДИМИРІВНА**



**УДК 336.711(477)**

**ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТОК БАНКІВ З ДЕРЖАВНОЮ  
УЧАСТЮ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

**АВТОРЕФЕРАТ**

дисертації на здобуття наукового ступеня  
доктора економічних наук

**Київ – 2019**

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Державному вищому навчальному закладі «Університет банківської справи».

**Науковий консультант:** доктор економічних наук, професор  
**Смовженко Тамара Степанівна,**  
Державний вищий навчальний заклад  
«Університет банківської справи»,  
професор кафедри фінансів, банківської справи та  
страхування;

**Офіційні опоненти:** доктор економічних наук, професор  
**Корнєєв Володимир Вікторович,**  
Державний науково-дослідний інститут  
інформатизації та моделювання економіки,  
завідувач відділу фінансової політики;

доктор економічних наук, професор  
**Луців Богдан Любомирович,**  
Тернопільський національний економічний  
університет, професор кафедри банківського бізнесу;

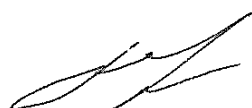
доктор економічних наук, професор  
**Любич Олександр Олексійович,**  
Державна навчально-наукова установа  
«Академія фінансового управління»,  
віце-президент, завідувач відділу координації  
бюджетно-податкової та грошово-кредитної політики.

Захист відбудеться «17» грудня 2019 року о 10-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.883.01 у Державному вищому навчальному закладі «Університет банківської справи» за адресою: 04070, м. Київ, вул. Андріївська, 1, ауд. 205.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Державного вищого навчального закладу «Університет банківської справи» за адресою: 04119, м. Київ, вул. Білоруська, 17.

Автореферат розісланий «    » листопада 2019 року.

**Вчений секретар**  
**спеціалізованої вченої ради**  
**кандидат економічних наук, доцент**



**І.М. Боярко**

## ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

**Актуальність теми.** За сучасних умов масштабного реформування та трансформації економічної системи України потужним засобом сприяння покращенню рівня соціально-економічного розвитку країни виступають вітчизняні банки з державною участю. Саме процеси трансформації економіки загалом та банківської системи країни зокрема, сучасні умови політично-економічної нестабільності, збільшення частки державної власності в капіталі банків, а також інтеграція у світову фінансову систему зумовлюють необхідність перегляду ролі та значення банків з державною участю.

Утім, упродовж останніх років функціонування банків з державною участю в Україні здійснюється під впливом негативних зовнішніх факторів, до яких можна віднести наявність політичного тиску та відсутність чіткого бачення державними органами їх подальшого розвитку. Як наслідок, відсутність дієвої системи корпоративного управління, нерівномірна структура активів та зниження ефективності діяльності цих банків. Покращення засад функціонування та розвитку вітчизняних банків з державною участю дозволить забезпечити вищий рівень їхньої соціально-економічної ефективності, сприятиме відновленню довіри до банківської системи України та підвищенню рівня соціально-економічного розвитку країни.

Актуальність теоретико-методологічних досліджень функціонування банків з державною участю зумовлена підвищенням залежності банків від інтеграційних та глобалізаційних процесів, посиленням конкуренції серед банків, високим рівнем взаємозалежності показників діяльності банків з державною участю та темпів розвитку економіки. Комплексне ґрунтовне розроблення теоретичних, методологічних та прикладних питань, що розкривають усі аспекти функціонування та розвитку банків з державною участю, є важливою і актуальною економічною проблемою.

Значний вклад у розробку теоретико-методологічних основ та науково-методичних аспектів функціонування і розвитку банківських установ та банків з державною участю внесли такі вітчизняні та зарубіжні вчені: Т. Васильєва, О. Вовчак, О. Дзюблюк, І. Д'яконова, В. Корнеєв, О. Любіч, В. Міщенко, С. Науменкова, Л. Примостка, І. Сторонянська, І. Чмутова, Ф. Гріголі, І. Гонсалес-Гарсія, А. М. Ендрюс, Г. Капріо, П. Левін, Ф. Лопез-де-Сіланез, Р. Ла Порта, А. Шлейфер, С. Бабаєв, А. Верніков, К. Глушкова, М. Конягіна, В. Кролівецька, Я. Магазінгер.

Концептуальні основи взаємодії державних інститутів, фінансових і нефінансових корпорацій, питання трансформації банківських установ знайшли відображення у наукових працях О. Барановського, Г. Возняк, О. Герасименко, Т. Дзюби, В. Зимовця, О. Колодізева, А. Колота, М. Крупки, А. Кузнецової, Р. Лепака, Б. Луціва, І. Лютого, Т. Майорової, С. Пухир, Б. Пшика, М. Скрипниченко, М. Хмелярчук.

Питання ефективності діяльності банків знайшло відображення у працях вітчизняних та іноземних вчених, зокрема: Г. Азаренкової, Г. Бортнікова, А. Дробязко, Г. Карчевої, В. Колодійчука, І. Колодійчука, Т. Смовженко,

П. Роуз, Дж. Сінкі, О. Лаврушина, І. Ніконової, Є. Неретіної, Є. Солдатової, Є. Метелевої, С. Хайлука.

Разом з тим, можна констатувати недостатність новітніх досліджень та наукових видань, у яких було б представлено результати комплексних розробок щодо функціонування та розвитку банків з державною участю в Україні. Постійно актуалізуються питання капіталізації державних банків та перспектив участі держави у капіталі банків. Відсутність єдності у тлумаченні основних понять, недостатня розробленість теоретико-методологічних засад функціонування банків з державною участю та оцінювання їхньої соціально-економічної ефективності, а також потреба вироблення практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності функціонування та розвитку цих банків обумовлюють актуальність обраної теми наукового дослідження, його мету та завдання.

### **Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.**

Дисертаційна робота пов'язана з тематикою наукових досліджень, що виконувались у ДВНЗ «Університет банківської справи» та є складовою частиною науково-дослідних тем: «Місце та роль банківської системи в забезпеченні фінансової безпеки України» (номер державної реєстрації 0117U0042520), у якій автором розкрито специфічні риси діяльності банків з державною участю, причини значної частки державної власності у банківській системі, а також позитивні / негативні наслідки значної частки державної власності у банківській системі; «Теорія та методологія трансформаційних процесів у фінансовому секторі країни» (номер державної реєстрації 0117U002441), у межах якої автором обґрунтовано науково-методичні підходи з оцінювання соціально-економічної ефективності банків з державною участю в умовах їх трансформації; «Оцінка ефективності заходів соціальної відповідальності банків з державною участю в Україні» (номер державної реєстрації 0119U103024), де автором охарактеризовано концепцію соціальної відповідальності у банках з державною участю, проведено діагностику сучасного стану впровадження концепції соціальної відповідальності у цих банках.

**Мета і завдання дослідження.** Метою дисертаційної роботи є формування теоретико-методологічних засад, науково-методичних підходів і практичних рекомендацій щодо забезпечення ефективності функціонування та розвитку банків з державною участю в Україні.

Для досягнення поставленої мети необхідно було вирішити такі завдання:

- розкрити еволюцію наукових поглядів на сутність банків та зміст банківської діяльності в економічній системі;
- визначити теоретичні засади діяльності банків з державною участю та узагальнити їх основоположні функції;
- уточнити класифікацію банків з державною участю та ідентифікувати чинники, що зумовлюють їх розвиток;
- розвинути методологічні засади дослідження функціонування банків з державною участю;

- з'ясувати значення банків з державною участю у соціально-економічному розвитку країни;
- розробити науково-методичний підхід до визначення механізму активізації фінансової взаємодії банків з державною участю та нефінансових корпорацій;
- поглибити методологічні підходи до аналізу соціально-економічної ефективності банків з державною участю в умовах їх трансформації;
- удосконалити підходи до періодизації розвитку банків з державною участю в Україні у взаємозв'язку зі становленням вітчизняної банківської системи;
- проаналізувати показники діяльності вітчизняних банків з державною участю;
- охарактеризувати кредитно-інвестиційну діяльність банків з державною участю в Україні;
- здійснити компаративний аналіз світового та вітчизняного досвіду функціонування банків з державною участю;
- з'ясувати основні напрями реформування банків з державною участю;
- представити особливості розробки та реалізації стратегій банків з державною участю в Україні;
- удосконалити науково-методичний підхід до структуризації концепції соціальної відповідальності банків з державною участю в Україні;
- обґрунтувати та апробувати підхід до оцінки рівня соціально-економічної ефективності банків з державною участю;
- розробити концепцію розвитку банків з державною участю в Україні;
- обґрунтувати пріоритетні напрями реалізації концепції розвитку банків з державною участю в Україні.

*Об'єктом дослідження* є функціонування та розвиток банків з державною участю.

*Предметом дослідження* є теоретичні, методологічні та практичні аспекти функціонування та розвитку банків з державною участю в Україні.

**Методи дослідження.** Методологічним базисом дисертації виступили загальнонаукові та спеціальні методи дослідження. Для розробки теоретико-методологічних та практичних засад функціонування та розвитку банків з державною участю використано такі загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: наукової абстракції, індукції та дедукції (для уточнення сутності понять: «банк з державною участю», «соціально-економічна ефективність банку з державною участю», «трансформація банків з державною участю»); спостереження, історичний підхід (у дослідженні еволюції наукових підходів до сутності банків та банківської діяльності); аналіз і синтез; логічне узагальнення; структуризація (для уточнення періодизації розвитку банків з державною участю); системний підхід; групування; порівняння; оцінювання (для проведення оцінки основних тенденцій функціонування банків з державною участю); аналітичний підхід; компаративний аналіз (для порівняння діяльності вітчизняних та іноземних банків з державною участю); статистично-аналітичний

та графічний підхід (для дослідження стану банків з державною участю на різних етапах розвитку банківської системи); аналіз динамічних рядів (для аналізу стану кредитно-інвестиційної діяльності банків з державною участю); інтегральна оцінка (для оцінювання соціально-економічної ефективності банків з державною участю в Україні); функціональний аналіз (для окреслення функціонального призначення банків з державною участю); моделювання та прогнозування (для обґрунтування перспектив розвитку банків з державною участю в Україні).

*Інформаційною базою дослідження* виступають нормативно-правові акти Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України; матеріали та статистичні дані Міністерства фінансів України, Національного банку України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб України, Державної служби статистики України, Незалежної асоціації банків України, Міжнародного валютного фонду, Світового банку; звіти та доповідні записки аналітичних центрів і рейтингових агенцій; наукові праці провідних вітчизняних та зарубіжних учених із проблематики дослідження; ресурси мережі Інтернет; розрахунки автора.

**Наукова новизна одержаних результатів** полягає у системному вирішенні наукової проблеми – обґрунтування теоретико-методологічних та методичних підходів до підвищення ефективності функціонування та розвитку банків з державною участю. Основні положення дисертації, які становлять наукову новизну та характеризують особистий внесок автора, полягають у такому:

***уперше:***

- обґрунтовано механізм активізації фінансової взаємодії банків з державною участю та нефінансових корпорацій, який представляє собою логічно структуровану і взаємопов'язану сукупність елементів (мету, об'єкт, суб'єкти, принципи реалізації, забезпечення, інструментарій взаємодії, що включає методи співпраці та важелі впливу, а також переваги) і дозволяє визначити особливості фінансової взаємодії банків з державною участю та нефінансових корпорацій, акцентувати увагу на позитивному впливі реалізації цього механізму на соціально-економічний розвиток країни;

- розроблено методологічні засади оцінювання рівня соціально-економічної ефективності банків з державною участю, які базуються на логічній послідовності аналізу соціально-економічної ефективності цих банків за умов трансформації та структурованому методичному підході з визначенням одинадцяти етапів: з'ясування рівня оцінки, окреслення індикаторів ефективності, визначення факторів впливу, з'ясування критеріїв ефективності, підбір вихідних даних, визначення показників оцінки, розподіл показників на стимулятори та дестимулятори, обчислення вагових коефіцієнтів, розрахунок показників оцінки та інтегрального показника, інтерпретація отриманих результатів, виявлення резервів підвищення ефективності. Такий підхід дозволяє визначити рівень соціально-економічної ефективності банків з державною участю у динаміці та забезпечити об'єктивність оцінювання;

- обґрунтовані концептуальні засади розвитку банків з державною

участю, які спрямовані на активізацію соціально-економічного розвитку країни та передбачають: визначення мети і завдань, узгодженість концепції з чинними програмними документами, теоретико-методологічний базис, принципи розвитку банків з державною участю, передумови розробки та реалізації концепції, умови її реалізації, пріоритетні напрями реалізації концепції, шляхи впровадження та очікувані результати цієї концепції, що сприятиме підвищенню соціально-економічної ефективності діяльності банків з державною участю та дозволить вийти на якісно новий рівень їх розвитку;

**удосконалено:**

– визначення поняття «банк з державною участю», яке, на відміну від існуючих, розглядається з позиції важливого значення у забезпеченні життєдіяльності країни та мінливості мети / направленості діяльності банків залежно від політико-економічної ситуації в країні, впливу зовнішніх чинників. Такий підхід дозволяє комплексно підійти до дослідження банків з державною участю;

– теоретичні підходи до тлумачення специфічних функцій банків з державною участю, що, поряд з існуючими, виокремлюють такі функції, як інформаційна; компенсаційна; захисна (забезпечення економічної безпеки); сприяння підвищенню добробуту населення, активізації розвитку малого і середнього бізнесу; покращення фінансової інклюзії в країні. Запропонований підхід дозволяє найбільш повно розкрити функціональне призначення досліджуваних банків;

– методологію комплексного дослідження функціонування банків з державною участю, яка ґрунтується на синтезі положень економічної теорії та теорії розвитку, передбачає дотримання визначених принципів та використання загальнонаукових / специфічних методів, що, на відміну від існуючих, у сукупності дозволяє логічно представити напрями наукового пізнання (генеза банків з державною участю, їхнє функціональне призначення, стратифікація, передумови появи, закономірності розвитку). Запропонований підхід слугує науковим підґрунтям для подальших досліджень функціонування та розвитку цих банків у банківській системі;

– визначення поняття «соціально-економічна ефективність банків з державною участю», яке на відміну від існуючих передбачає консолідацію економічної та соціальної ефективності цих банків, шляхом досягнення їх цільового орієнтира діяльності (сформованого за оптимального рівня банківських витрат та під впливом зовнішніх / внутрішніх факторів), який спрямований на максимізацію ринкової вартості банків, підтримку пріоритетних напрямів державної економічної політики. Використання такого підходу дозволяє розглядати соціально-економічну ефективність як ключовий показник розвитку банків з державною участю;

– класифікацію банків з державною участю шляхом доповнення її новими класифікаційними ознаками: характер спеціалізації банку, особливості реорганізації банку, фінансовий стан банку, корпоративне управління в банку, функціональне призначення банку. Класифікація побудована на основі

оптимального набору класифікаційних ознак, що дає змогу, комплексно представити функціональне призначення досліджуваних банків та сприяти спрощенню процедури вибору, реалізації стратегічного напрямку діяльності;

– трактування змісту та форм трансформації банків з державною участю, що, на відміну від усталених поглядів, акцентує увагу на об'єктивних передумовах та різноплановості змін якісних / кількісних основоположних характеристик таких банків. Такий підхід дає змогу врахувати багатоманітність трансформацій у банках з державною участю, що проводяться з метою покращення їх фінансового стану, забезпечення достатнього рівня капіталізації, організації оптимального функціонування усіх їх систем, захисту інтересів зацікавлених сторін;

– теоретичний підхід до тлумачення принципів функціонування та розвитку банків з державною участю, завдяки розмежуванню окремо принципів поточного функціонування (узгодженість, гнучкість, соціальна орієнтація, комплексність, цілісність, оптимальність, раціональність) та розвитку цих банків (реалістичність, досяжність, прозорість, безперервність змін, доцільність, ефективна автономія). Такий підхід, на відміну від існуючих, дозволяє врахувати специфіку діяльності досліджуваних банків, а його реалізація сприятиме організації діяльності банків найбільш ефективно та якісно;

– дефініцію «фінансова взаємодія банків з державною участю та нефінансових корпорацій», яка, на відміну від усталених поглядів, розкриває її як довготривалі взаємовигідні партнерські відносини з приводу фінансової співпраці, побудовані на засадах рівноправності, відкритості та прозорості фінансової інформації з метою додержання інтересів партнерів та опосередкованого сприяння соціально-економічному розвитку держави. Представлений підхід дозволяє враховувати взаємоузгодженість діяльності банків з державною участю та нефінансових корпорацій задля досягнення визначеної мети взаємодії та сприяння соціально-економічному розвитку країни;

– структуризацію концепції соціальної відповідальності банків з державною участю з виділенням п'яти структурно-параметричних блоків (визначення стейкхолдерів, рівень впровадження концепції, різновиди соціальної відповідальності, принципи та вектори реалізації концепції), що дає можливість проаналізувати основні вектори реалізації концепції соціальної відповідальності у банках з державною участю та виділити спільні характеристики проявів соціальної відповідальності у них;

#### ***дістали подальшого розвитку:***

– систематизація чинників, які зумовлюють розвиток банків з державною участю, завдяки виокремленню екзогенних («спадщина» від функціонування економічної системи іншого типу, необхідність виконання специфічних функцій властивих у меншій мірі банкам з приватним капіталом) та ендогенних (вплив кризових явищ на банки, доцільність проведення рекапіталізації та націоналізації банківських установ) чинників. Зазначений



підхід дозволяє більш структуровано та повно врахувати специфіку соціально-економічної системи країни для розвитку банків з державною участю;

- наукові підходи до виокремлення специфічних рис банків з державною участю (наявність унікальних функцій та завдань, соціальна спрямованість діяльності, складність системи стратегічного управління у зв'язку з амбівалентністю поставлених перед банком цілей, державний вплив на стратегію банку, посилений зовнішній контроль), які, на відміну від існуючих підходів, враховують особливості діяльності цих банків та дозволяють ідентифікувати їх по відношенню до банків з приватним капіталом;

- обґрунтування системи економічних та соціальних показників, що характеризують значення банків з державною участю у соціально-економічному розвитку країни. Виокремлені показники уможливають проведення достовірного оцінювання рівня соціально-економічної ефективності банків з державною участю, визначення перспективних напрямів їх розвитку та прогнозування їх подальшого впливу на модернізацію фінансової системи країни;

- уточнення переліку причин виникнення проблемної заборгованості у банках з державною участю на основі синергії факторів, що стримують їх кредитно-інвестиційну активність, та проблемних моментів їх діяльності. Такий підхід, на відміну від існуючих, дозволяє виокремити перспективні напрями зменшення проблемної заборгованості у банках з державною участю, що сприятиме активізації їх кредитно-інвестиційної діяльності;

- обґрунтування стратегічних напрямів діяльності банків з державною участю, що базуються на активному векторі стратегічних трансформацій (дослідження ринкових передумов трансформаційних процесів, аналіз нормативно-правової бази, основних складових стратегічних змін, змін у підсистемах банків, затвердження індивідуальної стратегії та тактики) та дають змогу виділити ключові компоненти й очікувані результати їх реалізації, а також заходи, які забезпечують подальші ефективні трансформації банків з державною участю;

- визначення факторів ефективного розвитку банків з державною участю, які з огляду на доцільність їх орієнтації на комерційну ефективність, відображаються у поєднанні приватного та державного капіталу у статутному капіталі банків, забезпеченні незалежності наглядових рад банків від політичного впливу, впровадженні ефективних моделей стратегічного і корпоративного управління.

**Практичне значення одержаних результатів** полягає в тому, що основні теоретичні положення, методологічні узагальнення, висновки дисертаційної роботи та практичні рекомендації можуть бути використані органами законодавчої та виконавчої влади, Національним банком України, Фондом гарантування вкладів фізичних осіб України, банківськими асоціаціями та окремими банками для вироблення підходів, що забезпечать розвиток банків з державною участю в Україні та трансформацію підходів до управління ними. Так, результати дослідження реалізовані в діяльності:

– Комітету з питань фінансової політики і банківської діяльності Верховної Ради України (довідка № 04-37/10-99 від 20 червня 2019 року) в процесі підготовки Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функціонування фінансового сектору в Україні» від 05 липня 2018 року № 2491-VIII, а також для підготовки висновків за законопроектами: «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей управління державними банками» (№ 7180 від 05.10.2017р.), «Про особливості управління банками із державною часткою власності та механізм їх приватизації» (№ 7180-1 від 23.10.2017);

– Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (довідка № 2433-06/24044-07 від 07 червня 2019 року) при розробці: програм розвитку малого і середнього підприємництва використано пропозиції автора щодо обґрунтування механізму фінансової взаємодії нефінансових корпорацій та банків з державною участю; програм реформування суб'єктів господарювання державного сектору економіки використані підходи з удосконалення системи корпоративного управління у банках з державною участю; при оцінці макроекономічної ситуації та здійсненні макроекономічного прогнозування було використано методичний підхід до оцінки соціально-економічної ефективності банків з державною участю;

– Ради Національного банку України (довідка № 10-0008/57931 від 06 листопада 2019 року) враховані пропозиції автора щодо удосконалення науково-методичних підходів до оцінки ефективності діяльності банків з державною участю та концептуальні підходи до підвищення ефективності діяльності цих банків;

– Фонду гарантування вкладів фізичних осіб України (довідка № 07-18711/10 від 30 жовтня 2019 року) пропозиції щодо приєднання Ощадбанку до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, а також можливість участі Фонду у продажі непрацюючих кредитів банків з державною участю враховані як методологічна основа для удосконалення системи гарантування вкладів фізичних осіб в Україні;

– Незалежної асоціації банків України (довідка № 6204/1-13/06 від 13 червня 2019 року) при розробці пропозицій з удосконалення системи захисту споживачів фінансових послуг, активізації банківського кредитування економіки та стратегічного управління у банках були використані напрацювання автора в частині комплексу заходів з покращення подальшого функціонування і розвитку банків з державною участю;

– АТ КБ «ПриватБанк» (довідка № E.DN.0.0.0.0/14-1765 від 14 червня 2019 року) для удосконалення стратегії розвитку банку були використані пропозиції дисертанта щодо стратегічних напрямів діяльності банків з державною участю та виокремлені фактори успішного розвитку цих банків;

– АБ «Укргазбанк» (довідка № 10112/34788/2019 від 05 листопада 2019 року) використано обґрунтований автором підхід до оцінки ефективності діяльності банків з державною участю та пріоритетні напрями підвищення рівня економічної ефективності цих банків при розробці пропозицій щодо

оновлення стратегій банку;

– Інституту банківських технологій та бізнесу ДВНЗ «Університет банківської справи» (довідка №12-009/107 від 06 червня 2019 року) при викладанні дисциплін та розробці навчально-методичного забезпечення дисциплін «Макро- та мікроекономіка», «Стратегічний менеджмент», «Гроші і кредит».

**Особистий внесок здобувача.** Дисертація є самостійним науковим дослідженням. Усі наукові результати роботи сформульовані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертаційному дослідженні використані лише ті ідеї та положення, які є результатом особистих напрацювань.

**Апробація результатів дисертації.** Основні теоретико-методологічні та практичні результати наукового дослідження оприлюднені автором на 18 міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, серед яких: міжнародні - «Творення простору суспільної довіри в Україні ХХІ сторіччя» (м. Львів, 2016); «Актуальні напрями розвитку менеджменту, обліку та аудиту» (м. Київ, 2014), «Розвиток банківських систем світу в умовах глобалізації фінансових ринків» (м. Черкаси, 2017, 2018), «Проблеми та перспективи розвитку економіки та освіти в умовах Четвертої промислової революції» (м. Алмати, 2018), «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практика» (м. Харків, 2018), «Проблеми і перспективи сучасного розвитку фінансів, обліку та банківської діяльності» (м. Дніпро, 2018), Фінансові інструменти сталого розвитку економіки (м. Чернівці, 2018), «Європейський вектор модернізації економіки: креативність, прозорість та сталий розвиток» (м. Харків, 2018), «Актуальні проблеми та перспективи розвитку України в галузі управління та адміністрування: ініціативи молоді» (м. Харків, 2018), «Інтеграція України у європейський та світовий фінансовий простір» (м. Львів, 2018), «Фінансово-кредитні системи в умовах зміни ділових циклів» (м. Київ, 2019), «Інституційний розвиток соціально-економічних систем: національна економіка у глобальному середовищі» (м. Самарканд, 2019); всеукраїнські - «Перспективи розвитку національної економіки в умовах змін ринкового середовища» (м. Одеса, 2017), «Інноваційні банківські технології та сучасні форми грошей» (м. Київ, 2018), «Проблеми забезпечення ефективного функціонування та стабільного розвитку банківської системи та економіки» (м. Київ, 2018), «Трансформація фінансової системи та обліку в умовах інноваційної глобалізації національної економіки» (м. Одеса, 2018).

**Публікації.** За результатами проведеного дисертаційного дослідження опубліковано 47 наукових праць, у тому числі: 1 одноосібна монографія (16 д. а.), підрозділи у 4 колективних монографіях, 22 статті у наукових фахових виданнях (з них 19 представлених у наукометричних базах, у т.ч. 1 – у базі Web of Science), 3 статті в інших періодичних наукових виданнях, 17 публікацій апробаційного характеру. Загальний обсяг опублікованих робіт – 120,89 д.а., з них 38,35 д.а. належить особисто автору.

**Обсяг і структура роботи.** Дисертаційна робота складається зі вступу,

п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний текст викладено на 407 сторінках, повний обсяг дисертації становить 523 сторінки. Робота містить 63 таблиці, 53 рисунки, 17 додатків розміщено на 30 сторінках. Список використаних джерел налічує 402 найменування.

## **ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ**

У першому розділі «**Теоретичні засади функціонування банків з державною участю в економічній системі держави**» розкрито теоретичні засади функціонування банків з державною участю (БДУ) крізь призму еволюції сучасних теорій банківської справи, визначено сутність і функціональне призначення БДУ, обґрунтовано їх класифікацію, виявлено чинники їх розвитку.

Необхідною передумовою дослідження теоретичних засад функціонування БДУ є виокремлення поглядів основоположників економічної теорії та сучасних вчених на сутність та специфіку банківської діяльності. У роботі з'ясовано, що саме під впливом змін у соціально-економічній системі відбувалася еволюція наукових підходів до визначення сутності банку та банківської діяльності. Доцільним є виділення чотирьох етапів становлення теорії банківництва, кожному з яких притаманна своя парадигма розвитку та різна міра сприйняття соціального ефекту від діяльності банків. При цьому, сучасний етап, пов'язаний із функціонуванням інформаційного суспільства, активізацією інтеграційних процесів, запровадженням нових методів банківського регулювання та активним впровадженням кібертехнологій.

БДУ функціонують у сучасних економічних системах багатьох країн світу та є різновидом банків другого рівня, мають чимало спільних / відмінних рис із банками з приватним капіталом (табл. 1).

Аналіз зазначених характеристик дав можливість уточнити перелік специфічних рис, які відрізняють БДУ від інших типів банківських установ та враховують особливості їхньої діяльності:

- наявність унікальних функцій та завдань – БДУ сприяють: розвитку інноваційної економіки через зниження вартості джерел фінансування для пріоритетних галузей економіки; забезпеченню економічної безпеки держави; підвищенню добробуту населення; розвитку малого і середнього бізнесу;
- соціальна спрямованість діяльності – БДУ спільно реалізують державні соціальні проекти та програми, підвищують доступність банківських послуг для всіх верств населення на найбільш віддалених територіях;
- складність системи стратегічного управління у зв'язку з амбівалентністю поставлених перед банком цілей – зазначені банки з одного боку, мають направляти всі зусилля на сприяння соціально-економічному розвитку країни, а, з іншого, забезпечувати високоефективну діяльність, підвищуючи ринкову вартість банку;
- безпосередній активний вплив держави на стратегію діяльності досліджуваних банків – стратегічні напрями діяльності БДУ та терміни їх реалізації погоджуються з органами державної влади;

– посилений зовнішній контроль державних органів влади (як центральним банком країни, так і центральними органами виконавчої влади).

Таблиця 1

**Спільні та відмінні риси БДУ та банків з приватним капіталом\***

№	БДУ	Банки з приватним капіталом
<b>Спільні риси</b>		
1	Функціонування банків у межах доступних ресурсів, відповідно до ринкових критеріїв господарювання	
2	Надання широкого кола банківських послуг клієнтам на засадах строковості та платності	
3	Опосередкована участь у реалізації грошово-кредитної політики держави	
<b>Відмінні риси</b>		
1	Підвищена соціальна відповідальність за свою діяльність	Максимізація прибутку як головна мета діяльності
2	Вплив політичної еліти країни на стратегію управління	Відсутність державного втручання в управління
3	Відсутність чіткого та періодично повторюваного звітування за результатами діяльності перед безпосереднім власником	Чіткий механізм звітування менеджменту перед акціонерами
4	Участь у реалізації важливих соціальних проектів з низьким рівнем прибутковості	Участь у реалізації високоприбуткових проектів з низьким рівнем ризику
5	Неврахування можливих втрат майбутніх прибутків при прийнятті рішення про участь у державних програмах	Прийняття рішення про участь у реалізації проектів та програм на основі принципу економічної доцільності вкладень
6	Можливість додаткової докапіталізації банків державою	Докапіталізація за рахунок приватних власників банків
7	Участь у стимулюванні розвитку окремих галузей економіки через кредитні програми ініційовані урядом	Участь у програмах з розвитку окремих галузей економіки виключно за умови майбутніх високих прибутків від цієї діяльності
8	Висока ймовірність погіршення якості кредитно-інвестиційного портфеля банків через кредитування ризикових державних підприємств	Більш висока увага до оцінки ризиків при кредитуванні
9	Більша ризикованість діяльності через незацікавленість менеджменту у кінцевому результаті	Менша ризикованість діяльності через пряму зацікавленість менеджменту у покращенні результатів діяльності

\* розроблено автором

Аналіз існуючих підходів до визначення сутності таких споріднених понять, як «державний банк», «квазідержавний банк», «підконтрольний державі банк» дозволив автору виділити змістовні аспекти, що характеризують поняття «банк з державною участю». Під банком з державною участю слід розуміти як універсальну, так і спеціалізовану банківську установу з державною часткою власності у статутному капіталі (незалежно від її розміру та прямої чи опосередкованої участі в капіталі), основна мета діяльності якої (максимізація ринкової вартості) реалізується за підвищеної соціальної відповідальності.

Такий підхід дозволяє врахувати взаємозв'язок між функціонуванням БДУ та державною економічною політикою, акцентує увагу на досягненні мети діяльності таких банків, яка, в свою чергу, корелюється із завданнями державної економічної політики. Мета та направленість діяльності БДУ може змінюватися залежно від політико-економічної ситуації в країні, впливу зовнішніх чинників, військових дій, стихійних лих.

Основою розуміння функціонального призначення БДУ в економічній системі країни є виокремлення їх функцій, які прийнято поділяти на загальні

(реалізуються як банками з державною участю, так і банками з приватним капіталом) та специфічні (реалізуються виключно банками з державною участю). Автором доповнено перелік специфічних функцій БДУ, до яких віднесено: інформаційну (забезпечення повноти та достовірності інформації для прийняття рішень стейкхолдерами та проведення науково-дослідних розробок); компенсаційну (послаблення недоліків ринкового механізму); захисну; сприяння підвищенню економічної безпеки країни та підвищенню добробуту населення, активізації розвитку малого і середнього бізнесу; покращення фінансової інклюзії в країні (розширення доступу споживачів фінансових послуг до банківського обслуговування).

За результатами висвітлення специфіки та функціонального призначення БДУ автором виокремлено принципи функціонування цих банків, а саме: узгодженість (із цілями соціально-економічного розвитку держави та завданнями державної економічної політики), гнучкість (трансформація та оновлення як стратегії банку, так і використовуваних ним технологій для високоприбуткового функціонування банку та задоволення вимог власників залученого капіталу), соціальну орієнтацію (розробка банківських продуктів та послуг таким чином, щоб найповніше задовольнити потреби у фінансових послугах найрізноманітніших споживачів), комплексність (врахування не тільки економічних нормативів, а й факторів зовнішнього / внутрішнього середовища), цілісність (організація системи управління банку, спрямованої на досягнення визначеної місії та цілей), оптимальність (поєднання економічних стимулів та соціальної спрямованості діяльності), раціональність (виважений підхід до розподілу ресурсів банку при досягненні бізнес-цілей).

У роботі систематизовано існуючі класифікації та наведено авторське бачення класифікації БДУ (табл. 2).

Виділено загальні класифікаційні ознаки, які притаманні усім банкам, а також специфічні, які характерні лише банкам з державною участю. Автором виокремлено нові класифікаційні ознаки, такі як: характер спеціалізації банку, фінансовий стан банку; функціональне призначення банку, особливості реорганізації банку, корпоративне управління в банку. Авторське бачення класифікації БДУ включає чіткі та об'єктивні критерії розподілу банків на види, дає можливість обґрунтованого вибору стратегічних напрямів діяльності БДУ, прийняття виважених рішень, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності банків.

Ідентифікація передумов появи БДУ уможливила виділення чинників розвитку цих банків, які поділяються на зовнішні (екзогенні): історичні передумови («спадщина» від функціонування економічної системи іншого типу) та необхідність виконання специфічних функцій, властивих у меншій мірі банкам з приватним капіталом (зокрема, підвищення довіри до банківської системи загалом, покращення фінансової інклюзії в країні); а також внутрішні (ендогенні) чинники: вплив кризових явищ на банки (і як наслідок дії держави щодо недопущення банкрутства системно важливих банків) та доцільність проведення рекапіталізації та націоналізації банківських установ.

## Класифікація БДУ

№	Класифікаційна ознака	Вид БДУ
1.	Алгоритм взаємодії держави та банку	– банки, які знаходяться у повній власності держави; – банки, які знаходяться під контролем держави; – банки, які знаходяться під впливом держави.
2.	Характер участі держави в капіталі	– банки з часткою статутного капіталу, що належить безпосередньо державі (пряма державна участь у капіталі); – банки з часткою статутного капіталу, що належить державним підприємствам чи установам (опосередкована державна участь у капіталі).
3.	Розгалуженість філійної мережі	– банки, у яких немає філій; – банки з обмеженою кількістю філій; – банки з розгалуженою філійною мережею.
4.	Частка державної власності у статутному капіталі	– банки зі 100 % державної власності на акції; – банки, у яких більше 50 % статутного капіталу належить державі; – банки, у яких менше 50 % статутного капіталу належить державі.
5.	<i>Характер спеціалізації банку*</i>	– <i>банки з галузевою спеціалізацією;</i> – <i>банки з клієнтською спеціалізацією;</i> – <i>банки без вираженої спеціалізації.</i>
6.	<i>Фінансовий стан банку</i>	– <i>стійкі банки;</i> – <i>проблемні банки;</i> – <i>банки у кризову стані.</i>
7.	<i>Функціональне призначення банку</i>	– <i>банки розвитку;</i> – <i>спеціалізовані банки (іпотечний банк; ощадний банк; земельний банк; інвестиційний банк; інноваційний банк, що здійснює фінансування інноваційних проектів та програм);</i> – <i>універсальні банки.</i>
8.	<i>Особливості реорганізації банку</i>	– <i>квазідержавний банк;</i> – <i>націоналізований банк;</i> – <i>санаційний банк;</i> – <i>банк з тимчасовою адміністрацією;</i> – <i>банк, який був створений за участі державного капіталу.</i>
9.	<i>Корпоративне управління в банку</i>	– <i>банки з незалежною системою корпоративного управління;</i> – <i>банки з підконтрольним державі корпоративним управлінням.</i>

\* курсивом наведено авторські пропозиції

У другому розділі «**Методологічні засади дослідження функціонування банків з державною участю**» розроблено методологію дослідження функціонування БДУ, ідентифіковано їх значення для соціально-економічного розвитку країни, розвинуто науково-методичний підхід до обґрунтування механізму активізації їх фінансової взаємодії з нефінансовими корпораціями, поглиблено методологічні засади аналізу їх соціально-економічної ефективності в умовах їх трансформацій.

Методологія дослідження БДУ є сукупністю теоретичних положень, понятійно-термінологічною основою дослідження, єдністю наукових методів (аналіз і синтез, спостереження, групування, компаративний та функціональний аналіз, систематизація, узагальнення, порівняння, оцінювання), загальнонаукових і специфічних принципів (діалектичної єдності теорії та практики, історичності, комплексності, достатньої повноти обґрунтування, об'єктивності), які застосовуються відповідно до окреслених напрямів. На основі запропонованої методології дослідження БДУ можна: з'ясувати поточні тенденції та динаміку розвитку досліджуваних банків; розробити прогнози зменшення частки державної власності у банківській системі; виявити їхні особливості та специфіку функціонування; обґрунтувати взаємозв'язок

показників діяльності БДУ з соціально-економічним розвитком країни та представити пропозиції щодо подальшої активізації їх розвитку, що дало можливість комплексно підійти до досліджуваного питання.

Системний підхід у дослідженні значення БДУ для соціально-економічного розвитку став основою для обґрунтування їх важливої ролі у підвищенні економічного розвитку країни. Відповідно до зазначеного підходу визначено показники, що характеризують значення БДУ у соціально-економічному розвитку країни: економічні (обсяг реального ВВП, стабільність національної валюти, золотовалютні резерви, грошові агрегати, величина процентної ставки) та соціальні (ВВП на одну особу, середній розмір заробітної плати, доступність фінансових послуг, рівень довіри до банківської системи, які визначаються через розрахунок співвідношення кредитів до депозитів, частки кредитів фізичних осіб у загальному кредитному портфелі та депозитів у загальному депозитному портфелі) показники.

Одним із проявів важливої ролі БДУ у забезпеченні економічних суб'єктів тимчасово вільними грошовими коштами та наданні їм найрізноманітніших банківських послуг є певна соціальна спрямованість діяльності цих банків. До ознак, що можуть сигналізувати про соціальну спрямованість діяльності БДУ, відносимо: прозорість діяльності, розвинену систему корпоративного управління, правильну організацію роботи з персоналом та корпоративну культуру, активну благодійну та спонсорську діяльність, дотримання принципів бізнес-етики. Також з'ясовано, що на реалізацію основних видів діяльності БДУ впливають фактори зовнішнього (нормативно-правове забезпечення, адміністративне забезпечення, економічна ситуація в країні та світі, політична стабільність та стабільність у соціальній сфері) та внутрішнього (банківська безпека, організаційне, науково-аналітичне, інформаційне, технологічне, кадрове, матеріально-технічне забезпечення) середовищ.

На основі встановлення важливої ролі БДУ у соціально-економічному розвитку країни виявлено доцільність ефективної та взаємовигідної фінансової співпраці між банками та суб'єктами реального сектору економіки. Автором запропоновано розуміти під фінансовою взаємодією БДУ та нефінансових корпорацій довготривалі взаємовигідні партнерські відносини з приводу фінансової співпраці, побудовані на засадах рівноправності, відкритості та прозорості фінансової інформації з метою додержання інтересів партнерів та опосередкованого сприяння соціально-економічному розвитку держави. БДУ та нефінансові корпорації під час фінансової взаємодії можуть зіштовхнутися з такими ризиками: кредитним, управлінським, інформаційним, ринкової кон'юнктури, ризиком втрати ділової репутації, ризиком виведення коштів з бізнесу, які мають бути вчасно попереджені.

Узагальнення особливостей взаємодії банківських установ та реального сектору економіки уможливорює розробку механізму активізації фінансової взаємодії БДУ та нефінансових корпорацій (рис. 1).



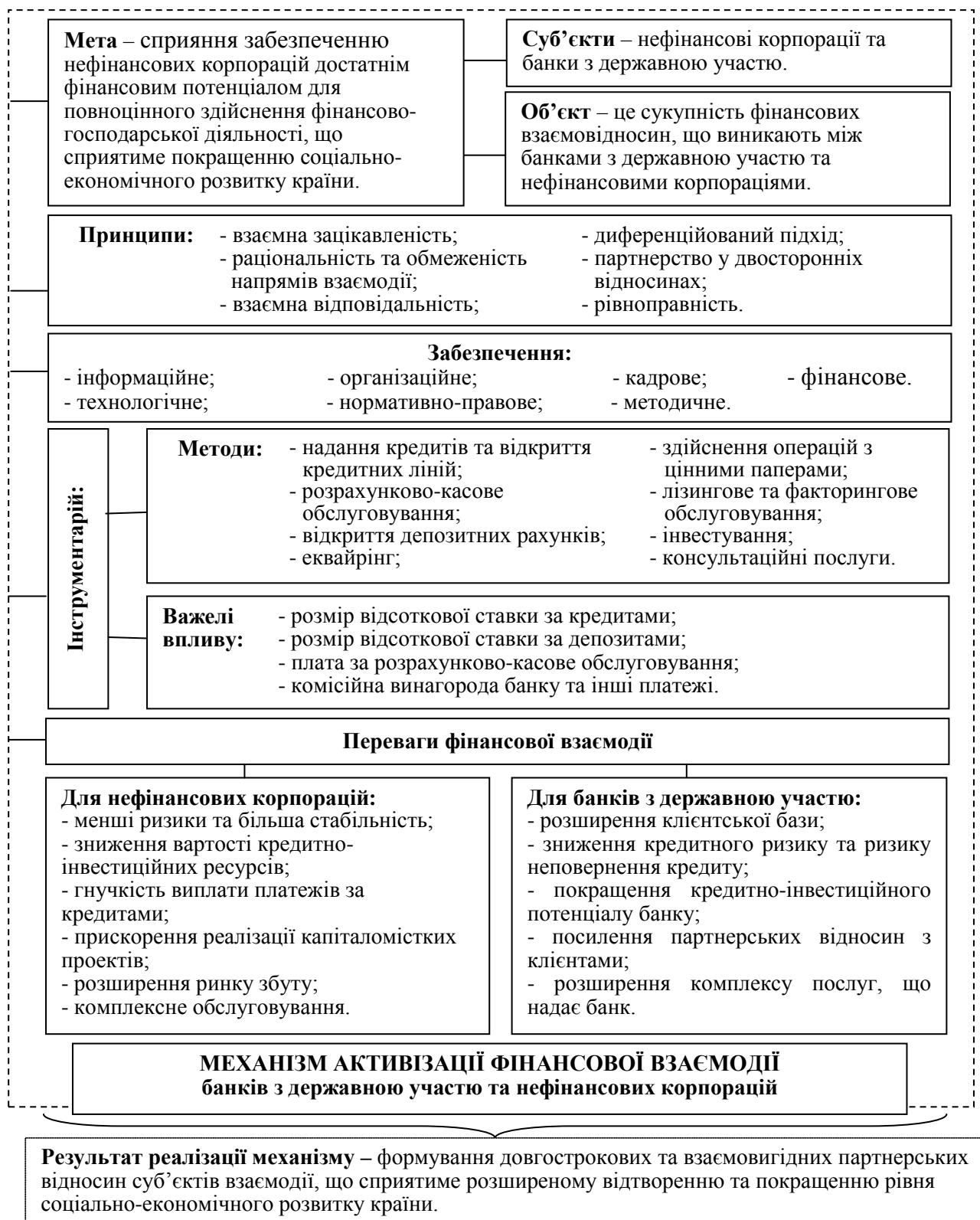


Рис. 1. Механізм активізації фінансової взаємодії БДУ та нефінансових корпорацій (розробка автора)

Обґрунтований автором механізм є складовою загального механізму фінансової взаємодії підприємств реального сектору й банків та є цілісною структурою взаємодії БДУ та нефінансових корпорацій, які об'єднані загальною метою, визначеною сукупністю напрямів та методів співпраці, її

принципів. При цьому, вибір інструментарію організації зазначеної фінансової взаємодії, здебільшого, залежить від видів та масштабів діяльності нефінансових корпорацій.

Реалізація механізму активізації фінансової взаємодії БДУ та нефінансових корпорацій, за рахунок налагодження довготривалих партнерських відносин, сприятиме досягненню цілей соціально-економічного розвитку країни.

З огляду на вищезазначене, важливим результатом діяльності БДУ є не лише сприяння соціально-економічному розвитку країни, а й забезпечення їх високої економічної ефективності, навіть за умов трансформаційних змін. До форм прояву трансформаційних процесів у БДУ можемо віднести: зміну бізнес-моделей банків та системи їх корпоративного управління; перегляд пріоритетних напрямів діяльності та ціннісно-орієнтованих систем; зміну підходів до залучення депозитних ресурсів та даної стратегії; зміни у системі управління персоналом та корпоративній культурі; оновлення системи інформаційних технологій, управління ризиками, бухгалтерського обліку та звітності банків; зміну підходів до управління кредитним портфелем та проблемною заборгованістю банків. Процес трансформації у БДУ має ґрунтовні передумови, включає найрізноманітніші напрями та потребує врахування при аналізі соціально-економічної ефективності досліджуваних банків.

Під соціально-економічною ефективністю банку з державною участю слід розуміти досягнення цільового орієнтира діяльності банку, який формується за оптимального рівня банківських витрат під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів та спрямований на максимізацію ринкової вартості банку, підтримку пріоритетних напрямів державної економічної політики, сприяння підвищенню соціально-економічного розвитку країни та добробуту населення. Для БДУ бути соціально-економічно ефективним – це досягнути оптимальних фінансово-економічних показників, за умов сприяння розвитку економіки країни та забезпечення високого рівня життя населення.

Послідовність проведення аналізу соціально-економічної ефективності БДУ за умов трансформації виглядає таким чином (рис. 2).

До індикаторів, які свідчать про соціально-економічну ефективність БДУ, віднесли: дієвість, економічну доцільність, рівень прибутковості, інформаційну безпеку, результативність, соціальну відповідальність, продуктивність, якість, соціальну спрямованість, екологічність, інноваційність.

На соціально-економічну ефективність БДУ впливають екзогенні (кон'юнктурні, зовнішньоекономічні, адміністративні, соціальні, нормативно-правові, політичні) та ендогенні (репутаційний капітал, управління людськими ресурсами, фінансово-економічна діяльність, організаційно-управлінська структура) фактори.

Обґрунтування соціально-економічних ефектів діяльності БДУ, які згруповано таким чином (у порядку зниження їх значимості): економічні, організаційно-економічні, соціальні, бюджетні, екологічні, посідає важливе місце в аналізі соціально-економічної ефективності БДУ.

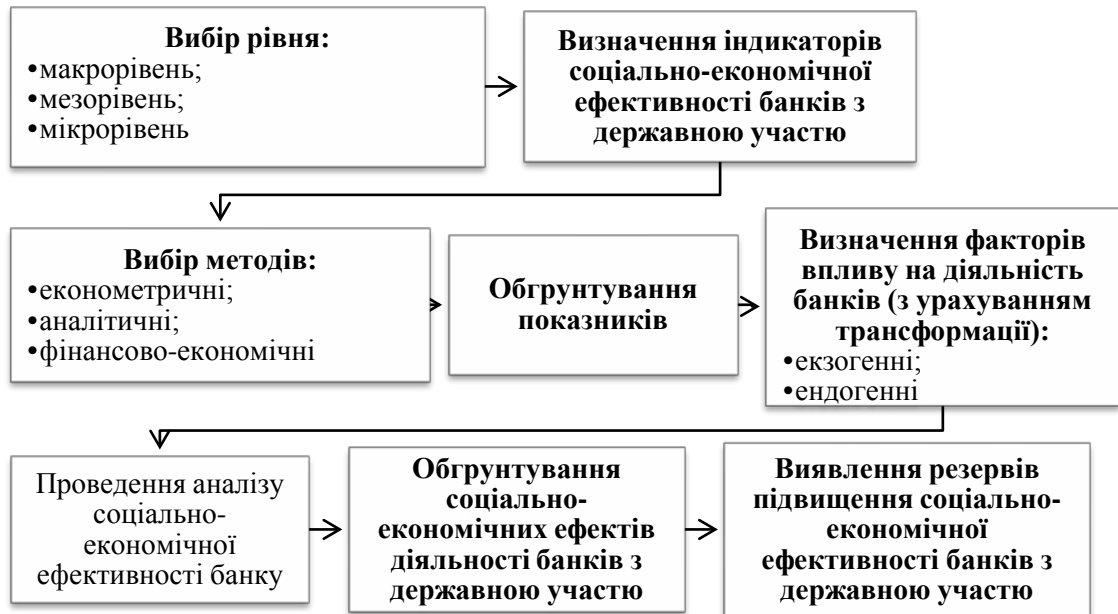


Рис. 2. Послідовність проведення аналізу соціально-економічної ефективності БДУ за умов трансформації (розробка автора)

Запропонований у роботі інструментарій аналізу соціально-економічної ефективності БДУ дозволяє визначити ефективність досліджуваних банків (на мікро-, мезо- та макрорівні), враховуючи зовнішні та внутрішні фактори впливу, а також специфіку трансформацій цих банків. При цьому, перевагою обґрунтованого у дисертації підходу є чітка структура та логічна послідовність етапів.

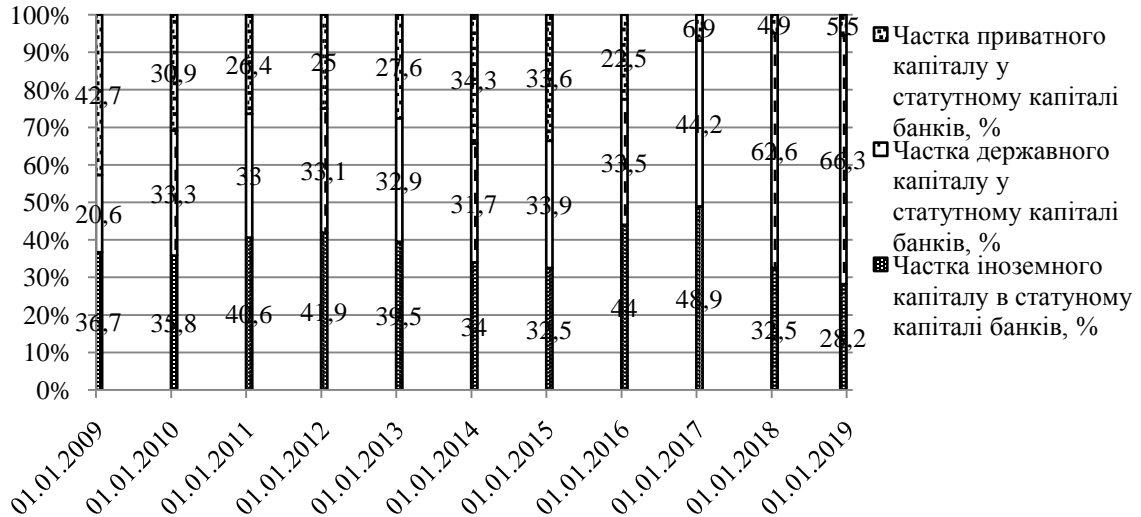
У третьому розділі «Сучасний стан та розвиток банків з державною участю в Україні» охарактеризовано етапи функціонування вітчизняних БДУ у взаємозв'язку зі становлення банківської системи країни, проведено оцінку основних показників їх діяльності, проаналізовано їх кредитно-інвестиційну активність, встановлено особливості їх діяльності в Україні та світі.

На підставі окреслення взаємозалежності становлення / розвитку БДУ від ситуації на ринку банківських послуг країни, обґрунтовано періодизацію функціонування і розвитку БДУ в Україні від 1991 до 2019 рр. Виокремлено чотири послідовні, логічно структуровані із чіткими часовими межами етапи розвитку БДУ в Україні, кожен з яких відрізняється залежно від кількості БДУ в банківській системі країни, а також причин їх появи та функцій, які вони виконують. На сучасному етапі в Україні функціонують чотири БДУ.

Розроблена періодизація розвитку БДУ враховує проблеми та невирішені питання на шляху еволюційного розвитку зазначених банків в межах економічної системи України. До таких проблем віднесли: низьку капіталізацію банків; збитковість / низький рівень прибутковості; недостатню кредитну активність банків; обмеженість доступу до зовнішніх ринків капіталу; недостатню фінансову грамотність; низький рівень довіри до банків. У роботі визначено, що чинниками розвитку БДУ в Україні виступали як зовнішні (для Укресімбанку, Ощадбанку, Хрещатика та банку Новий), так і внутрішні (банк

Київ, Родовідбанк, Укргазбанк, Приватбанк) чинники.

У досліджуваному періоді спостерігалось стрімке збільшення частки державної власності у статутному капіталі банків (рис. 3) з 20,6 % на 01 січня 2009 р. до 66,3 % на 01 січня 2019 р., що пов'язано з націоналізацією Приватбанку і докапіталізацією інших банків.



**Рис. 3. Динаміка частки державного капіталу у статутному капіталі банків України за період з 01.01.2009 до 01.01.2019 рр., %**

Джерело: власні розрахунки за даними Національного банку України

Оцінка основних тенденцій функціонування БДУ в Україні підтвердила значні перспективи їх розвитку та спроможність сприяти покращенню соціально-економічного розвитку, оскільки на 01 січня 2019 р. ці банки мали 60,3 % активів, 55,2 % зобов'язань та 42,1 % власного капіталу банківського сектору країни загалом (для порівняння, на 01 січня 2016 р. БДУ мали 28,1 % активів, 29,6 % зобов'язань, 9,4 % власного капіталу). При цьому, за період з 01 січня 2016 р. до 01 січня 2019 р. активи БДУ зросли в 3,3 раза, зобов'язання – в 2,03 раза, власний капітал – в 8,09 раза. Серед них найбільша частка у структурі активів та зобов'язань на 01 січня 2019 р. належить саме Приватбанку (45,9 % та 35,9 % відповідно), хоча на 01 січня 2016 р. найбільша частка у структурі активів та зобов'язань даної групи банків належала Ощадбанку (46,6 % та 45,6% відповідно).

Починаючи з грудня 2016 р. результати діяльності БДУ стають визначальними для банківської системи в цілому, оскільки, питома вага цих банків у фінансовому результаті усіх платоспроможних банків за підсумками 2016 р. становила 84,8 % (2017 року – 78,6 %, 2018 року – 64,4 %).

Упродовж 2008-2018 рр. БДУ було докапіталізовано (рис. 4), що здійснювалося, переважно, через випуск облігацій внутрішньої державної позики.

Такі тенденції засвідчують важливість перегляду підходів до управління банками з державною участю та доцільність виокремлення проблем у їхньому функціонуванні, що у роботі згруповані за видами забезпечення, зокрема:

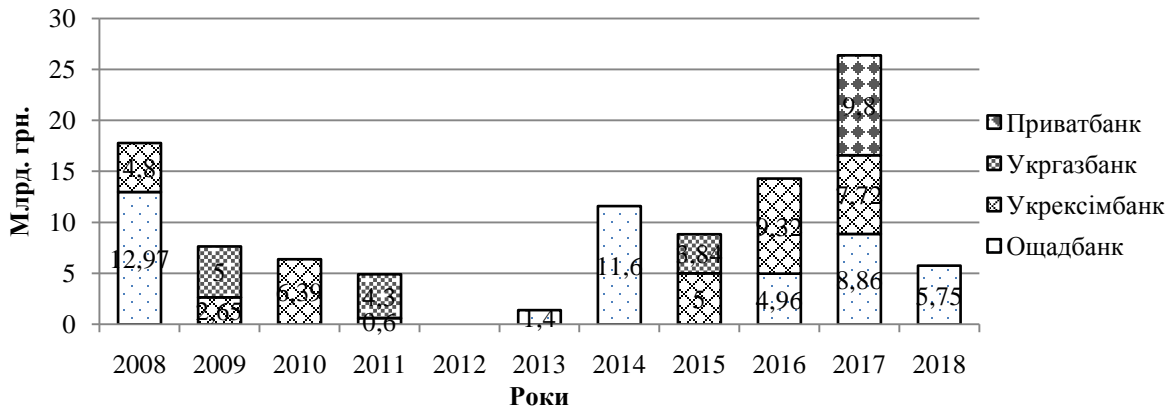


Рис. 4. Докапіталізація БДУ в Україні за 2008-2018 рр., млрд. грн. (за виключенням докапіталізації Приватбанку в 2016 році 107 млрд. грн.)

Джерело: за даними Міністерства фінансів України

а) нормативно-правове та методичне забезпечення: недосконалість нормативно-правової бази, зокрема, в частині обґрунтування механізму повної гарантії держави на вклади фізичних осіб у Ощадбанку; відсутність чітко прописаного державного регулювання усіх питань діяльності БДУ, а саме у разі їх банкрутства;

б) організаційне забезпечення: висока ймовірність політичного впливу та недоцільного державного втручання у процес прийняття операційних рішень у БДУ; відсутність дієвої системи незалежного корпоративного управління у БДУ;

в) кадрове забезпечення: ймовірність недостатньо високої якості прийняття управлінських рішень у БДУ; велика штатна чисельність персоналу; можливий супротив працівників реалізації стратегії банку та нових орієнтирів діяльності;

г) техніко-технологічне забезпечення: не завжди технологічне оснащення відділень відповідає задекларованій стратегії банку (надання банківських послуг, використовуючи новітні технології) та не сприяє максимальному задоволенню потреб клієнтів; не усі БДУ мають достатню кількість банкоматів; недостатньо розвинена мережа банківських пристроїв самообслуговування та POS терміналів у окремих банків;

д) фінансово-економічне забезпечення: низька загальна ефективність діяльності БДУ; нерівномірна структура активів БДУ із переважанням облігацій внутрішньої державної позики.

Ідентифікація проблем у межах кожного виду забезпечення діяльності досліджуваних банків дозволяє знайти доцільні шляхи їх вирішення.

Аналіз кредитно-інвестиційної діяльності БДУ в Україні дає підстави зробити такі висновки: питома вага кредитів, виданих банками з державною участю, у загальному кредитному портфелі банківського сектору становить 40,6 % станом на 01.01.2019 р.; у структурі кредитного портфеля БДУ переважають кредити надані юридичним особам – 78,6 % станом на 01.01.2019 р. (рис. 5); БДУ мають високий рівень доларизації кредитного портфеля – 59 % станом на 01.05.2019 р. При цьому, серед вітчизняних БДУ

саме Укрексімбанк має найбільшу частку у кредитному портфелі юридичним особам – 38 %, а Приватбанк – у кредитному портфелі фізичним особам 82,5 % станом на 01.01.2019 р.



Рис. 5. Структура кредитів БДУ в розрізі позичальників за 2016-2019 рр., %  
Джерело: за даними Національного банку України

Незважаючи на позитивну динаміку показників розвитку кредитно-інвестиційної діяльності чотирьох БДУ – Ощадбанку, Укрексімбанку, Приватбанку та Укргазбанку, наявні численні стримуючі фактори на шляху подальшої активізації їх кредитно-інвестиційної активності, серед них: висока вартість кредитних ресурсів; складнощі в отриманні кредиту малим та середнім бізнесом; неефективна судова та правоохоронна система захисту прав кредитора; високий рівень доларизації кредитного портфеля банків України; відсутність надійної гарантії повернення більшістю позичальників кредитів та ліквідної застави; здебільшого, короткостроковий характер ресурсної бази банківських установ; наявність значного обсягу проблемних кредитів у портфелях банків (рис. 6).

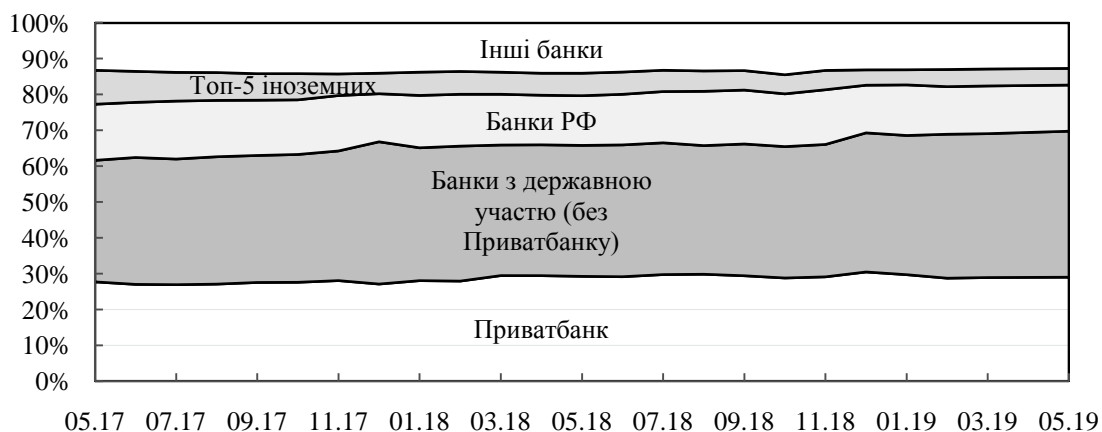


Рис. 6. Частка непрацюючих кредитів БДУ за період з 01.05.2017 р. до 01.05.2019 р., %  
Джерело: за даними Національного банку України

Саме наявність значної частки проблемної заборгованості у кредитному портфелі БДУ в Україні (67,9 % станом на 01 січня 2019 р.) обумовила систематизацію причин її виникнення. Зазначений підхід дозволяє розподілити усі існуючі причини на три групи: зовнішні чинники щодо банку та позичальника, внутрішні банківські чинники та внутрішні чинники позичальника. Представлена систематизація причин виникнення проблемної заборгованості дозволила виважено підійти до пошуків шляхів вирішення зазначеної проблеми у вітчизняних БДУ.

Використання компаративного аналізу для дослідження особливостей функціонування БДУ в Україні та світі (за такими універсальними критеріями, як: історичні передумови створення; різновиди; задекларована місія та мета функціонування; величина частки держави у банківській системі; спеціалізація та напрями кредитно-інвестиційної діяльності; методи капіталізації; прибуток та його розподіл; шляхи приватизації БДУ) дозволило автору виокремити спільні риси їх діяльності, а також фактори ефективного розвитку БДУ, серед яких: орієнтація банків на комерційну ефективність діяльності; присутність приватного капіталу у статутному капіталі; незалежність функціонування від політичного впливу; здійснення подальшої докапіталізації за рахунок власного прибутку; забезпечення ідентичності задекларованих цілей та їх впровадженням; реалізація різноманітних напрямів кредитно-інвестиційної діяльності; впровадження ефективних моделей стратегічного і корпоративного управління. Реалізація зазначених факторів в Україні забезпечить покращення розвитку БДУ та їх подальше сприяння соціально-економічному розвитку країни.

У четвертому розділі **«Пріоритетні напрями розвитку банків з державною участю в Україні»** увага акцентується на: критичному аналізі програмних документів, що стосуються БДУ в Україні; характеристиці їх індивідуальних стратегій, виокремленні рекомендацій щодо подальшого їх покращення; структуризації концепції соціальної відповідальності БДУ.

У дослідженні критично проаналізовані стратегії та рекомендації розроблені Міністерством фінансів України, Національним банком України та Комітетом Верховної Ради України з питань фінансової політики і банківської діяльності, у яких прямо чи опосередковано розглядалося реформування БДУ. Виявлено, що позиція зазначених державних інституцій на функціонування і розвиток вітчизняних БДУ значно різняться.

У Засадах стратегічного реформування державного банківського сектору (2018 р.), окреслено стратегічні орієнтири трансформації вітчизняних БДУ. З'ясовано, що необхідно враховувати потенційні стримуючі фактори її реалізації (застосування подвійних стандартів стосовно БДУ; неможливість ефективного, прозорого управління проблемною заборгованістю БДУ та недопущення таких ситуацій у майбутньому).

Визначена несвоєчасність чи не повне виконання більшості запланованих у зазначеному документі заходів. До повністю виконаних заходів можемо віднести розробку нових нормативно-правових актів стосовно організації

роботи з непрацюючими кредитами БДУ (Закон України «Про фінансову реструктуризацію», Рекомендації (принципи) Ради з фінансової стабільності щодо роботи банків державного сектору із непрацюючими кредитами (NPLs)). До виконаних із запізненням заходів – прийняття законодавчої ініціативи, що регулює особливості управління БДУ (а саме, змін до Закону України «Про банки і банківську діяльність») та організацію системи корпоративного управління (створення незалежних наглядових рад у більшості БДУ (окрім Укргазбанку, у якому незалежну наглядову раду було створено ще раніше у 2015 р.) дуже затягнулося, а розпочали свою роботу наглядові ради Ощадбанку, Укрексімбанку та Приватбанку лише від червня 2019 року). До заходів, що виконані частково в строк – затвердження індивідуальних стратегій БДУ (затверджені стратегії усіх БДУ, крім Укрексімбанку). До заходів у процесі реалізації – підписання меморандуму про взаєморозуміння та узгодженість дій між Міністерством фінансів України та кожним банком з державною участю (на етапі затвердження) та налагодження механізму управління непрацюючими кредитами БДУ. До невиконаних заходів – укладення договорів із незалежними наглядовими радами банків з державною участю, що включатимуть чітко зазначені результати діяльності та аналіз наслідків / ризиків від приєднання Ощадбанку до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Такі тенденції можуть призвести до уповільнення подальшого розвитку вітчизняних БДУ та порушення термінів реалізації намірів держави щодо її виходу з капіталу зазначених банків. Якщо ж держава і надалі (в довгостроковій перспективі) залишатиметься основним акціонером БДУ та не дотримуватиметься задекларованих термінів щодо зменшення державної частки власності у банках, то неминучими вважаємо прояви таких ризиків: а) використання фінансових ресурсів банків з державною участю в політичних цілях; б) порушення принципів доброчесності та наявність корупційної складової у діяльності (як на рівні самих банків, так і на рівні державних органів управління ними); в) кредитування неприбуткових державних підприємств та нерентабельних галузей економіки (недоцільне з комерційної точки зору).

Зміна ролі і значення БДУ у сучасній банківській системі України зумовлює необхідність трансформації індивідуальних стратегій розвитку Ощадбанку, Укрексімбанку, Приватбанку та Укргазбанку. Серед них Ощадбанком, Приватбанком та Укргазбанком вже оновлено їх стратегічні напрями діяльності та визначено очікувані кінцеві результати. Водночас, Укрексімбанком ще не розроблено оновлену стратегію.

Стратегії БДУ передбачають: максимальне зростання вартості їх акцій для держави та інших власників (щодо Укргазбанку); відновлення вартості непрацюючих кредитів; зміну акцентів банку на різні сегменти ринку (щоб виключити конкуренцію між самими банками з державною участю); поступову підготовку до приватизації.

Загалом для БДУ характерне обґрунтування стратегічних напрямів діяльності на основі активного вектора стратегічних трансформацій, що дає



можливість виділити ключові компоненти та очікувані результати їх реалізації.

Складові концепції соціальної відповідальності вітчизняних БДУ включають: визначення усіх зацікавлених сторін соціального діалогу, видів соціальної відповідальності, рівнів упровадження концепції соціальної відповідальності та принципів, а також векторів її реалізації.

На основі проведеного аналізу реалізації концепції соціальної відповідальності Ошадбанку, Укрексімбанку, Приватбанку та Укргазбанку, виокремлено такі спільні характеристики її прояву: спрощене та обмежене розуміння змісту соціальної відповідальності; переміщення акцентів на реалізацію внутрішньої соціальної відповідальності, а також спонсорство, підвищення фінансової грамотності, проекти у галузі навколишнього середовища та культурних цінностей; фрагментарність оприлюднених даних стосовно результатів профінансованих банком соціальних ініціатив та їхнього впливу на місцеву громаду, довкілля; більшість реалізованих банком заходів здійснюються без участі власних працівників, які розглядають соціально відповідальну діяльність банку лише як рекламну кампанію; декларативний статус соціально відповідальних банків. Подальше впровадження концепції соціальної відповідальності та розширення переліку соціальних ініціатив БДУ може значно вплинути на покращення показників соціально-економічного розвитку країни.

У п'ятому розділі «**Концептуальні засади вдосконалення розвитку банків з державною участю в Україні**» розроблено методичний підхід до оцінювання рівня соціально-економічної ефективності БДУ, здійснено апробацію зазначеного підходу на даних вітчизняних банків за 2007-2018 рр., обґрунтовано концептуальні засади їх розвитку (орієнтовані на активізацію соціально-економічного розвитку країни), запропоновано пріоритетні напрями реалізації концепції їх розвитку.

Методичний підхід до оцінювання соціально-економічної ефективності БДУ включає одинадцять послідовних етапів (рис. 7).

Значення інтегрального показника комплексної оцінки соціально-економічної ефективності БДУ розраховуємо за формулою (1).

$$SEE_i = SE_i + EE_i \quad (1)$$

де  $SEE_i$  – інтегральний показник комплексної оцінки соціально-економічної ефективності  $i$ -го банку з державною участю (групи банків) у певний період;  $i$ - номер досліджуваного банку з державною участю (групи банків);  $SE_i$  – показник соціальної ефективності  $i$ -го банку з державною участю (групи банків) у певний період;  $EE_i$  – показник економічної ефективності  $i$ -го банку з державною участю (групи банків) у певний період.

При цьому, показник соціальної ефективності  $i$ -го банку з державною участю (групи банків) у певний період ( $SE_i$ ) розраховується за формулою (2):

$$SE_i = \sum_{j=1}^N x_{ij} k_j \quad (2)$$

де  $j$  – номер показника комплексної оцінки;  $k_j$  – коефіцієнт порівняльного



**Рис. 7. Методичний підхід до оцінювання рівня соціально-економічної ефективності БДУ (розробка автора)**

значення  $j$ -го показника ( $0 \leq k_j \leq 1$ );  $N$  – кількість показників;  $x_{ij}$  – значення  $j$ -го показника при оцінці  $i$ -го банку (групи банків).

Показник економічної ефективності і-го банку з державною участю (групи банків) у певний період ( $EE_i$ ) розраховується за формулою:

$$EE_i = \sum_{i=1}^N x_{ij} k_j \quad (3)$$

На основі проведеного оцінювання рівня соціально-економічної ефективності діяльності БДУ в Україні з 2007 до 2018 року (рівень оцінки, індикатори ефективності, фактори впливу, критерії ефективності, вихідні дані, методи та показники оцінки, вагові коефіцієнти, обчислення показників та інтегрального показника, інтерпретацію результатів та резерви підвищення соціально-економічної ефективності) визначено, що найкращий рівень соціально-економічної ефективності був притаманний вітчизняним банкам у 2007 році, а найнижчий у 2015 та 2016 рр. (табл. 5).

Таблиця 5

**Значення інтегрального показника оцінювання соціально-економічної ефективності БДУ в Україні за 2007 – 2018 рр. та його рівня**

Дата / Показник	Соціально-економічна ефективність (SEE)	Рівень ефективності
2007	72,46	Достатній
2008	64,83	Достатній
2009	46,20	Середній
2010	57,53	Середній
2011	58,06	Середній
2012	56,81	Середній
2013	57,28	Середній
2014	38,59	Низький
2015	-23,28	Негативний
2016	-65,43	Негативний
2017	61,17	Достатній
2018	69,07	Достатній

Джерело: власні розрахунки

З'ясовано, що вітчизняні БДУ мають значні резерви підвищення результативності діяльності та покращення рівня соціально-економічної ефективності. Перевагами від реалізації даного підходу є: уникнення суб'єктивності оцінювання, достовірність даних, зручність розрахунку.

З урахуванням сучасного рівня соціально-економічної ефективності БДУ, надбань міжнародної банківської практики, врахування особливостей ведення банківського бізнесу в нашій країні, а також існуючих проблем та загроз, що постають перед БДУ, розроблено Концепцію розвитку БДУ в Україні як цілісної, взаємопов'язаної та взаємообумовленої сукупності теоретико-методологічного базису, мети та визначених завдань, узгодженості з державними програмами, передумов та умов реалізації концепції, принципів розвитку БДУ, пріоритетних напрямів та шляхів впровадження концепції, очікуваних результатів (рис. 8).

Шляхи реалізації концепції включають заходи для окремих суб'єктів та згруповані за різними видами забезпечення діяльності БДУ, а саме: нормативно-правове (розв'язання протиріч у регулюванні діяльності БДУ), організаційне (вирішення проблем із структурою управління у БДУ), кадрове (розв'язання можливих протиріч між рівнем розвитку персоналу та

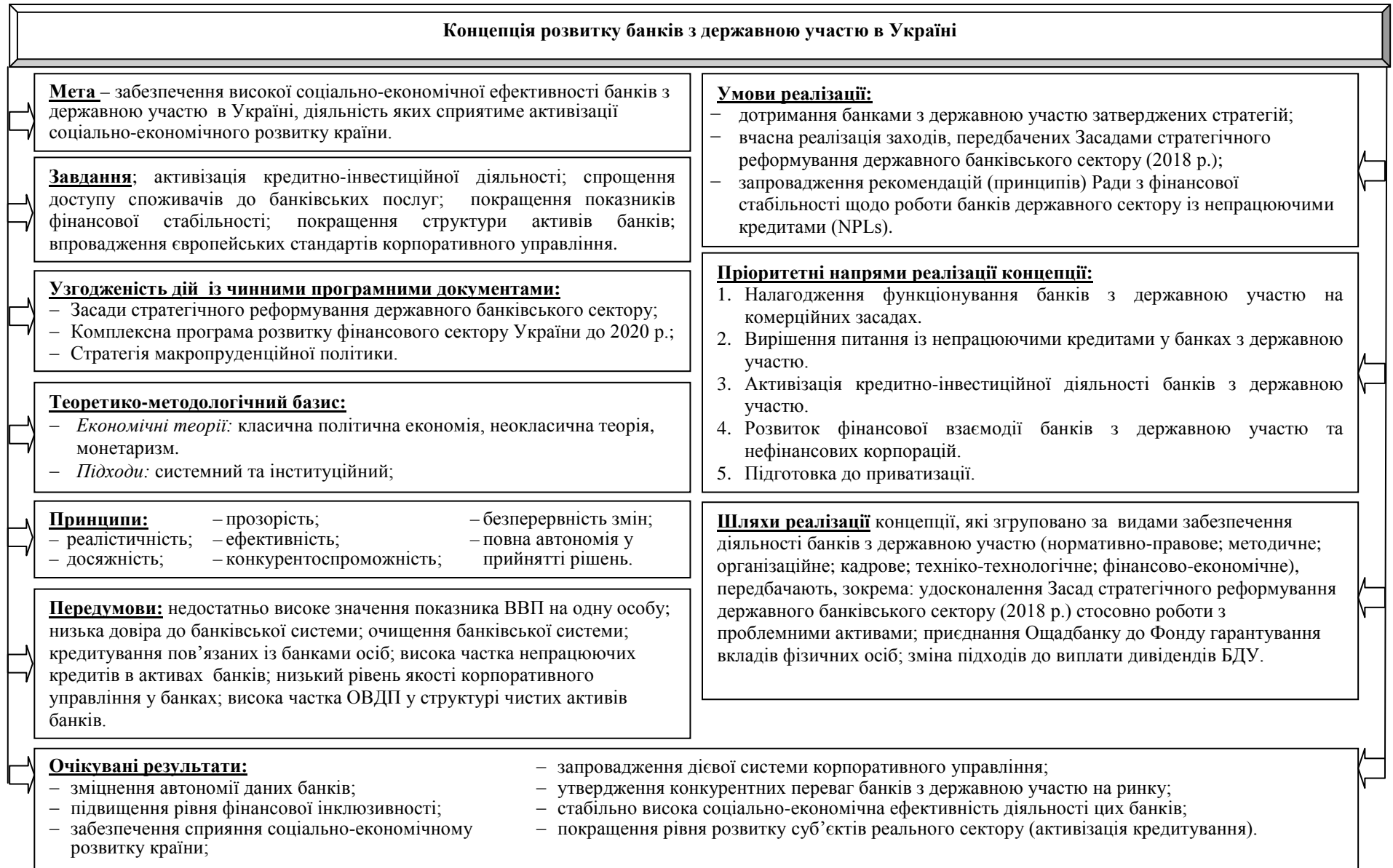


Рис. 8. Концепція розвитку БДУ в Україні (розробка автора)

стратегічною метою діяльності БДУ), методичне (вироблення методичних підходів, які унормують проблемні питання у діяльності БДУ), техніко-технологічне та фінансово-економічне забезпечення.

Представлена концепція розвитку БДУ орієнтована на удосконалення діяльності БДУ в Україні, що сприятиме покращенню фінансового стану корпорацій і добробуту громадян як клієнтів банків та кращого стану економічної системи.

У концепції автором зосереджено увагу на п'яти пріоритетних напрямках її реалізації:

1) налагодження функціонування БДУ на комерційних засадах, що передбачає: організацію роботи наглядових рад БДУ (забезпечення балансу відповідальності між менеджментом та наглядовою радою банку, а також державою як власником; встановлення квот при визначенні складу наглядової ради); позбавлення можливостей державного втручання в управління банками; відсутність преференцій у діяльності БДУ (встановлення заборони для державних службовців та членів наглядових рад інших підприємств бути членами наглядових рад БДУ);

2) вирішення питання непрацюючих кредитів у БДУ, що передбачає: доповнення до постанови Правління НБУ № 97 «Про затвердження Положення про організацію процесу управління проблемними активами в банках України» (внесення змін до організації процесу управління проблемними активами у БДУ); пропозиції зі змін до Зasad стратегічного реформування державного банківського сектору (2018 р.) в частині включення чіткої програми по роботі з непрацюючими кредитами);

3) сприяння активізації кредитно-інвестиційної діяльності БДУ, що включає: посилення внутрішньобанківської системи управління ризиками та забезпечення об'єктивності аудиту; виконання завдань зі сприяння експортно-орієнтованій політиці держави та підтримки розвитку малого і середнього бізнесу (ухвалення Закону України «Про захист прав споживачів фінансових послуг», прийняття проекту Закону України «Про діяльність з управління заборгованістю»); врівноваження структури активів БДУ);

4) налагодження фінансової взаємодії БДУ та нефінансових корпорацій (реалізація програми заходів із запровадження пільгового кредитування банками з державною участю малого і середнього бізнесу, що, зокрема, передбачає механізм відшкодування БДУ пільгових відсоткових ставок);

5) розробка заходів з підготовки до приватизації БДУ (координація заходів НБУ та Міністерства фінансів України щодо регулювання діяльності БДУ; налагодження співпраці з міжнародними фінансовими організаціями; приєднання Ощадбанку до учасників Фонду гарантування вкладів фізичних осіб).

Обґрунтовані у роботі пріоритетні напрями реалізації Концепції розвитку БДУ забезпечать її повноцінну реалізацію та сприятимуть підвищенню соціально-економічної ефективності цих банків.

## ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі проведено теоретико-методологічне узагальнення і запропоновано нове вирішення актуальної наукової проблеми щодо удосконалення функціонування і розвитку БДУ в Україні. Це дозволило сформулювати такі висновки:

1. Банківські установи в економічній системі виступають підприємницькими структурами, які виконують функції фінансового посередника, забезпечуючи розширений доступ до кредитних ресурсів, сприяючи покращенню економічної активності суб'єктів господарювання, та мінімізації тіньової економіки. Наразі діяльність банків здійснюється в межах доступних ресурсів на засадах ринкових умов господарювання, економічної самостійності, регулювання, переважно, непрямими методами. Дослідження специфіки діяльності БДУ зумовлено їх значним впливом на ефективність та конкурентоздатність банківської системи країни.

2. Сутність банку з державною участю полягає у його розумінні як універсальної, так і спеціалізованої банківської установи з державною часткою власності у статутному капіталі (незалежно від її розміру та прямої чи опосередкованої участі в капіталі), основна мета діяльності якої (максимізація ринкової вартості) реалізується за підвищеної соціальної відповідальності. Особливості діяльності БДУ зумовлені певними специфічними рисами (не властивими банкам з приватним капіталом), а саме: наявністю унікальних функцій та завдань, соціальною спрямованістю діяльності, складністю системи стратегічного управління у зв'язку з амбівалентністю поставлених перед банками цілей, безпосереднім активним впливом держави на стратегію діяльності досліджуваних банків, посиленням зовнішнім контролем державних органів влади. Існуючий перелік специфічних функцій БДУ слід доповнити такими: дослідницька, інформаційна, компенсаційна, сприяння підвищенню економічної безпеки держави та добробуту населення, покращення фінансової інклюзії в країні. Організація діяльності БДУ має здійснюватися на засадах таких принципів їх поточного функціонування: узгодженість, гнучкість, соціальна орієнтація, комплексність, цілісність, раціональність.

3. Класифікацію БДУ необхідно доповнити такими класифікаційними ознаками: характер спеціалізації банку, особливості реорганізації банку, фінансовий стан банку, корпоративне управління в банку, функціональне призначення банку, що зумовлює чіткі та об'єктивні критерії розподілу банків на види, сприяє обґрунтованому вибору стратегічних напрямів діяльності даних банків. Ідентифікація позитивних / негативних наслідків значної частки державної власності у банківській системі дозволила виокремити екзогенні та ендогенні чинники, що зумовлюють розвиток БДУ.

4. Методологія дослідження функціонування БДУ має базуватися на системному, інституційному підходах та формуватися на основі синтезу положень економічної теорії та теорії розвитку, що дозволяє представити логічну послідовність напрямів наукового пізнання (генеза БДУ, їхнє функціональне призначення, стратифікація, принципи діяльності, передумови

появи, специфіка, аналіз сучасного стану вітчизняних БДУ та впливу факторів внутрішнього середовища, механізм взаємодії з нефінансовими корпораціями, аналіз соціально-економічної ефективності їхньої діяльності, окреслення оптимальної державної частки власності у банківській системі, заходи з активізації кредитно-інвестиційної діяльності, реформування стратегічного управління та інші заходи з удосконалення розвитку БДУ). Використання зазначеного методологічного базису дає підстави розглядати БДУ саме у взаємозв'язку з їх роллю у соціально-економічній системі та слугувати певним науково-методологічним базисом дослідження подальшого розвитку цих банків.

5. Значення БДУ у соціально-економічному розвитку держави характеризується двома видами показників: економічними (обсяг реального ВВП, стабільність національної валюти, золотовалютні резерви, грошові агрегати, величина процентної ставки, рівень інфляції) та соціальними (ВВП на одну особу, середній розмір заробітної плати, доступність фінансових послуг, рівень довіри до банківської системи). У ознаках соціальної спрямованості діяльності БДУ (серед яких: прозорість діяльності, розвинена система корпоративного управління та контролю, організація роботи з персоналом, активна благодійна діяльність у різних напрямках, дотримання принципів бізнес-етики) також проявляється значення цих банків для соціально-економічного розвитку країни.

6. Визначення теоретичного змісту фінансової взаємодії БДУ та нефінансових корпорацій, їх функцій та потенційних ризиків дозволяє обґрунтувати механізм активізації такої фінансової взаємодії, як логічної сукупності елементів, а саме: визначення мети, об'єкта, суб'єктів, принципів реалізації, забезпечення, інструментарію взаємодії (методів та важелів впливу), переваг та результатів реалізації (формування довгострокових та взаємовигідних партнерських відносин суб'єктів взаємодії, що сприятиме розширеному відтворенню та покращення рівня соціально-економічного розвитку країни).

7. Соціально-економічну ефективність банку з державною участю слід розглядати як такий стан досліджуваної банківської установи, який дозволяє досягти цільового орієнтира діяльності, що формується під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів та спрямований на максимізацію ринкової вартості банку, підтримку пріоритетних напрямів державної економічної політики, запобігання негативним наслідкам для соціально-економічного розвитку країни.

Зазначене стало основою для узагальнення послідовності проведення аналізу соціально-економічної ефективності БДУ за умов трансформації, який складається з логічної сукупності дій: вибір рівня проведення; визначення індикаторів соціально-економічної ефективності діяльності БДУ; вибір методів та показників аналізу; визначення факторів зовнішнього та внутрішнього впливу; проведення аналізу соціально-економічної ефективності банку; обґрунтування соціально-економічних ефектів; виявлення резервів та напрямів підвищення соціально-економічної ефективності БДУ. Представлений підхід

враховує багатовекторність трансформацій у сучасних БДУ, що пов'язано як з необхідністю відповідати ринковим умовам господарювання, так і з оновленням бізнес-моделей досліджуваних банків.

8. Визначення періодизації розвитку БДУ в Україні, з чотирьох взаємопов'язаних етапів, дозволяє виокремити проблеми та внутрішні дисбаланси у вітчизняній банківській системі, що потребують термінового вирішення. Це, зокрема, низька капіталізація та прибутковість банків; недостатня кредитна активність банків; звуження доступу до зовнішніх ринків капіталу; обмежені можливості банків з приватним українським капіталом до збільшення їх капіталу як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках; недостатня фінансова грамотність та низький рівень довіри споживачів банківських послуг; значне збільшення частки держави в активах, зобов'язаннях та власному капіталі банків загалом.

9. Проведена оцінка основних тенденцій функціонування БДУ в Україні засвідчує, що, з-поміж інших груп банків, найбільша частка активів, зобов'язань та власного капіталу належить банкам з державною участю, що є свідченням зростаючої ролі цих банків як у сфері залучення коштів, так і здійснення активних операцій. Такі тенденції дають підстави стверджувати про те, що від ефективного функціонування БДУ залежить прибутковість / збитковість усієї банківської системи України. Найбільш значимі проблеми у діяльності БДУ слід визначати за різними видами забезпечення: нормативно-правового, методичного, організаційного, кадрового, техніко-технологічного та фінансово-економічного, що дозволяє покращити показники їх діяльності.

10. Стримуючими факторами активізації кредитно-інвестиційної діяльності банків в Україні загалом та БДУ, зокрема, виступають: висока вартість кредитних ресурсів; складнощі в отриманні кредиту малим та середнім бізнесом; неефективна судова та правоохоронна система щодо захисту прав кредитора; відсутність ліквідної застави; здебільшого короткостроковий характер ресурсної бази банківських установ; наявність значного обсягу проблемних кредитів у портфелях банків та передумови щодо появи нової простроченої заборгованості позичальників. Синергія зазначених вище факторів та проблемних моментів у діяльності БДУ дала підстави виокремити перелік причин виникнення проблемної заборгованості у цих банках.

11. Компаративний аналіз світової та вітчизняної практики діяльності БДУ, який включав п'ять взаємопов'язаних етапів (дослідження природи банків з державною участю, формулювання критеріїв порівняння та системи індикаторів, надання характеристики та пояснення діяльності порівнюваних банків, підбиття підсумків) свідчить, що факторами ефективного розвитку цих банків є: а) орієнтація на комерційну ефективність; б) поєднання приватного та державного капіталу у статутному капіталі банків; в) незалежність наглядових рад банків від політичного впливу; г) впровадження ефективних моделей стратегічного управління.

12. Реалізація оновлених Зasad стратегічного реформування державного банківського сектору (2018 р.), у яких окреслено завдання держави у



банківській системі України з позиції каталізатора економічного зростання та акціонера, може засвідчити про наявність потенційних проблемних питань, які можуть завадити їх реалізації: зволікання із законодавчими змінами щодо імплементації положень Зasad; недотримання встановлених термінів повного або часткового виходу держави з акціонерів БДУ; застосування подвійних стандартів стосовно БДУ; неможливість ефективного, прозорого управління проблемною заборгованістю БДУ та недопущення таких ситуацій у майбутньому.

13. Вектори стратегічних трансформацій БДУ включають: активний (розробка власної, унікальної стратегії, з врахуванням умов зовнішнього середовища, індивідуальних особливостей банків) та пасивний (формування стратегії розвитку БДУ із орієнтацією на пристосування до умов зовнішнього середовища) орієнтири діяльності. Зазначені банки керуються саме активним вектором, який дає можливість виділити ключові компоненти та очікувані результати індивідуальних стратегій БДУ, а також перспективні напрями діяльності окремо кожного з чотирьох існуючих в Україні БДУ.

14. Структурні складові концепції соціальної відповідальності БДУ включають: визначення стейкхолдерів, рівні концепції, її види, принципи та вектори реалізації. Спільними характеристиками проявів соціальної відповідальності у досліджуваних банках є: спрощене та обмежене розуміння змісту соціальної відповідальності, переміщення акцентів на реалізацію внутрішнього напрямку соціальної відповідальності, фрагментарність оприлюднених даних стосовно результатів профінансованих банком соціальних ініціатив, більшість реалізованих банком заходів здійснюються без участі власних працівників. Використання такого підходу уможливорює окреслення основних векторів реалізації концепції соціальної відповідальності в Ощадбанку, Приватбанку, Укрексімбанку, Укргазбанку та представлення подальших напрямів розширення її проявів, зокрема, з метою підвищення доступу клієнтів до банківських послуг.

15. Методологічні засади оцінювання рівня соціально-економічної ефективності БДУ базуються на поєднанні послідовності аналізу соціально-економічної ефективності цих банків за умов трансформації та структурованого методичного підходу з визначенням одинадцяти етапів, які зокрема, передбачають розрахунок показників економічної (рентабельність капіталу, рентабельність активів, чиста процентна маржа, сукупна ліквідність, співвідношення кредитів до депозитів) та соціальної (ВВП на одну особу, розмір середньої заробітної плати, грошова маса, облікова ставка НБУ, рівень інфляції, валютний курс, частка кредитів фізичних осіб у сукупному кредитному портфелі, частка депозитів фізичних осіб у сукупному кредитному портфелі) ефективності, а також інтегрального показника ефективності. Зазначені методологічні засади було апробовано для оцінювання рівня соціально-економічної ефективності діяльності БДУ в Україні з 2007 до 2018 рр. Інтегральний показник соціально-економічної ефективності БДУ в Україні формується, здебільшого, за рахунок показника соціальної ефективності, а

від'ємні значення показника соціально-економічної ефективності вітчизняних БДУ у 2015 та 2016 рр. свідчать про наявність значних дисбалансів у діяльності досліджуваних банків (навіть значні соціальні ефекти не змогли перекрити негативний результат). При цьому найвище значення показника соціально-економічної ефективності вітчизняних БДУ за період з 2007 до 2018 р. було зафіксовано за підсумками саме 2007 р. (72,46), але навіть найвище значення показника відповідає лише достатньому рівню соціально-економічної ефективності, що є свідченням значного потенціалу розвитку досліджуваних банків.

16. Концепція розвитку БДУ в Україні є цілісною, взаємопов'язаною та взаємообумовленою сукупністю елементів, серед яких: мета, завдання, узгодженість із державними програмами, теоретико-методологічний базис, принципи розвитку БДУ (реалістичність, досяжність, прозорість, безперервність змін, доцільність, ефективна автономія), передумови, умови, пріоритетні напрями, шляхи її реалізації та очікувані результати. Очікуваними результатами реалізації зазначеної концепції розвитку БДУ в Україні є: запровадження дієвої системи корпоративного управління; зміцнення автономії БДУ; утвердження БДУ у певному сегменті ринку та забезпечення їх конкурентних переваг; підвищення фінансової інклюзивності та довіри до фінансово-кредитної системи; покращення показників розвитку суб'єктів реального сектору економіки.

17. Пріоритетними напрями реалізації концепції розвитку БДУ в Україні є: налагодження їх функціонування на комерційних засадах; вирішення питання непрацюючих кредитів; сприяння активізації їх кредитно-інвестиційної активності; розвиток фінансової взаємодії з нефінансовими корпораціями; підготовка до приватизації. Вони орієнтовані на вирішення нагальних проблем та протиріч у діяльності вітчизняних БДУ, що сприятиме побудові конкурентоспроможної економіки країни та активізації її соціально-економічного розвитку.

## **СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ**

### *Монографії:*

1. Огородник В.В. Банки з державною участю в Україні: теорія, методологія та практика : монографія / ДВНЗ «Університет банківської справи». Київ, 2019. 319 с. (18,6 д.а.)

2. Соціальна відповідальність суспільних інститутів: інноваційний та соціально-гуманітарний аспект : монографія / за наук. ред. А. Я. Кузнецової, Л. К. Семів, З. Е. Скринник. Київ : ДВНЗ «Університет банківської справи», 2019. 311 с. (16,73 д.а.). *Особистий внесок: розділ 5.3 «Соціальна відповідальність вітчизняних банків з державною участю в умовах інноваційного розвитку».* – 1,03 д.а.

3. Механізми забезпечення ефективності та конкурентоспроможності банківської системи та економіки : монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук

Г. Т. Карчевої. Київ : ДВНЗ «Університет банківської справи», 2019. 408 с. (21,24 д.а.). *Особистий внесок: розділ 4.2 «Вплив банків з державною часткою на соціально-економічний розвиток України» – 1,16 д.а.*

4. Оцінка якості трансформаційних процесів у фінансовому секторі національної економіки : монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. О. І. Барановського. Київ : ДВНЗ «Університет банківської справи», 2018. 511 с. (27,12 д.а.). *Особистий внесок: розділ 3.1 «Науково-методичні підходи до оцінювання соціально-економічної ефективності банків з державною участю в умовах їх трансформації».* – 1,13 д.а.

5. Реструктуризація вітчизняних комерційних банків : монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. О.Д. Вовчак. Київ: УБС НБУ, 2013. 430 с. (20,0 д.а.). *Особистий внесок: розділ 9.2 «Значення розробки та реалізації стратегії у фінансовому оздоровленні комерційних банків України».* – 0,6 д.а.

#### **Статті у наукових фахових виданнях**

6. Огородник В.В. Проблемні кредити банків з державною участю в Україні (сучасний стан та причини виникнення). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство.* 2019. Вип. 23(2). С. 38-43. (Index Copernicus, 0,59 д.а.).

7. Огородник В.В., Демко І.І., Козьмук Н.І. Банки із державною участю в Україні: причини виникнення та функції. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики.* 2018. № 3(26). С. 54–63 (Web of Science, 0,96 д.а.). *Особистий внесок: причини, що обумовлюють державну власність у банківській системі України та доповнення функцій банків з державною участю – 0,32 д.а.*

8. Огородник В.В. Механізм фінансової взаємодії підприємств та банків із державною участю в Україні. *Бізнес-навігатор.* 2018. № 1-2 (44). С. 115-119. (Index Copernicus, 0,58 д.а.).

9. Огородник В.В. Роль банківської діяльності в соціально-економічному розвитку країни. *Фінансові дослідження.* 2018. № 1 (4). URL: <http://fr.stu.cn.ua/tmppdf/101.pdf>. (0,77 д.а.).

10. Огородник В.В. Еволюція наукових підходів до окреслення змісту банківської діяльності. *Фінансовий простір.* 2018. № 2 (30). URL: <http://dspace.ubs.edu.ua/jspui/handle/123456789/1473>. (Index Copernicus, 0,75 д.а.).

11. Огородник В.В. Узагальнення та систематизація підходів до класифікації банків з державною участю. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки.* 2018. № 30(4). С. 92-95. (Index Copernicus, 0,49 д.а.).

12. Огородник В. В. Концептуальні підходи до визначення поняття «банк із державною участю». *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія : Економічні науки.* 2018. № 2. С. 142-149. (Index Copernicus, 0,68 д.а.).

13. Огородник В.В. Аналіз кредитного портфеля банків із державною участю в Україні . *Інтелект XXI.* 2018. № 5. С. 113-116. (Index Copernicus, 0,46

д.а.).

14. Огородник В.В. Сучасні тенденції розвитку банків із державною участю в Україні. *Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво*. 2018. № 4. С. 206-212. (Index Copernicus, 0,54 д.а.).

15. Огородник В.В. Вплив банків з державною участю на соціально-економічний розвиток країни. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Економіка і управління*. 2018. Т. 29 (68), № 5. С. 149-153. – 0,56 д.а.

16. Огородник В. В., Смовженко Т.С. Соціальна відповідальність банків з державною участю в Україні. *Економічні науки. Серія : Облік і фінанси*. 2018. Випуск 15 (57). С. 199-208 (0,5 д.а.). *Особистий внесок: дослідження векторів реалізації концепції соціальної відповідальності вітчизняних банків з державною участю та виокремлення напрямів їхньої активізації – 0,25 д.а.*

17. Огородник В.В. Формування і реалізація стратегічних напрямів діяльності банків із державною участю в Україні. *Вісник Університету банківської справи*. 2018. № 2. С. 56–61. (Index Copernicus, 0,66 д.а.).

18. Огородник В.В. Трансформація стратегії банків із державною участю в Україні. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2018. № 5. С. 192-196. (Index Copernicus, 0,57 д.а.).

19. Огородник В.В., Козьмук Н.І. Теоретичні підходи до визначення сутності соціально-економічної ефективності банку з державною участю. *Причорноморські економічні студії*. 2018. № 34. С. 158-162 (Index Copernicus, 0,58 д.а.). *Особистий внесок: визначено сутність поняття соціально-економічна ефективність банків з державною участю та окреслено існуючі соціально-економічні ефекти від діяльності досліджуваних банків – 0,29 д.а.*

20. Огородник В. В. Вектори реалізації концепції соціальної відповідальності у банках із державною участю в Україні. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка*. 2018. Т. 23, Вип. 6. С. 144-148. (Index Copernicus, 0,63 д.а.).

21. Огородник В.В. Оцінка соціально-економічної ефективності банків із державною участю в трансформаційних умовах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. № 22(3). С. 18-22. (Index Copernicus, 0,51 д.а.).

22. Огородник В.В. Методи оцінки соціально-економічної ефективності банку з державною участю. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2018. № 3. С. 97-103. (Index Copernicus, 0,56 д.а.).

23. Огородник В.В. Специфіка діяльності банків із державною участю в Україні. *Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво*. 2018. № 6. С. 91-97. (Index Copernicus, 0,58 д.а.).

24. Огородник В.В. Вплив екологічного компонента соціальної відповідальності на економіку країни. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 7. URL: <http://global-national.in.ua/archive/7-2015/132.pdf>. (Index Copernicus, 0,49 д.а.).

25. Огородник В.В. Аналіз сучасного етапу розвитку банківської системи України. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2017. № 6(2). С. 112-117. (Index Copernicus, 0,63 д.а.).

26. Огородник В.В. Фінансова взаємодія підприємств та банків із державною участю в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного ун-ту. Серія: Економіка і менеджмент*. 2017. № 28. С. 204-207. (Index Copernicus, 0,58 д.а.).

27. Огородник В.В. Етапи становлення і розвитку банківської системи України в контексті державної участі в капіталі. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка*. 2017. Т. 22, Вип. 8. С. 121-125. (Index Copernicus, 0,66 д.а.).

#### **Статті в інших періодичних наукових виданнях**

28. Огородник В.В. Напрями покращення розвитку банків з державною участю в Україні. *Науковий огляд*. 2019. № 3(56). С. 17-28. (Core, Worldcat, Open academic journal index, 0,47 д.а.).

29. Ogorodnyk V.V. Credit system of Ukraine and its future development. *Вісник Університету банківської справи*. 2015. № 3 (24). С. 3-6. – 0,32 д.а.

30. Огородник В.В. Аналіз етапів становлення кредитної системи України та визначення її економічної ефективності. *Молодий вчений*. 2015. № 2(6). URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv\\_2015\\_2\(6\)\\_\\_317](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_2(6)__317). – 0,29 д.а.

#### **Публікації в інших виданнях**

31. Огородник В.В. Банки з державною участю та їх вплив на монетарну політику. *Фінансово-кредитні системи в умовах зміни ділових циклів : тези доповідей Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 15 травня 2019 р.* Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т., 2019. С. 57-59. – 0,1 д.а.

32. Огородник В.В. Совершенствование деятельности банков с государственным участием в условиях инновационного развития Украины. *Институциональное развитие социально-экономических систем: национальная экономика в глобальной среде : материалы XI Международной научно-практической конференции, 16 – 17 мая 2019 г.* Самарканд, Узбекистан: Самаркандский институт экономики и сервиса, 2019. С. 412-415. – 0,27 д.а.

33. Огородник В.В. Специфика современного этапа развития банковской системы Украины. *Проблемы и перспективы развития экономики и образования в условиях Четвертой промышленной революции : материалы Международной научно-практической заочной конференции, 14 марта 2018 г.* Алматинская академия экономики и статистики, 2018 г. С. 372-376. – 0,35 д.а.

34. Огородник В.В. Особливості розвитку вітчизняної банківської системи в контексті державної участі в капіталі. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практика : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції, 16 березня 2018 р.* Х., ХННІ ДВНЗ «УБС», 2018. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM) – 0,15 д.а.

35. Огородник В.В. Роль банків з державною участю в організації фінансової взаємодії з підприємствами в Україні. *Проблеми і перспективи сучасного розвитку фінансів, обліку та банківської діяльності : матеріали I*

Міжнародної науково-практичної конференції, 19 березня 2018 р. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. С. 212-215. – 0,17 д.а.

36. Огородник В.В. Обґрунтування механізму фінансової взаємодії підприємств та банків з державною участю в Україні. *Фінансові інструменти сталого розвитку економіки* : матеріали I міжнародної науково-практичної конференції, 20 березня 2018 р. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2018. С. 135-138. – 0,19 д.а.

37. Огородник В. В. Основні причини виникнення банків з державною участю в контексті впровадження інновацій в банківській системі України. *Інноваційні банківські технології та сучасні форми грошей* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 5 квітня 2018 р. Київ: КНЕУ, 2018. С. 79–82. – 0,23 д.а.

38. Огородник В.В. Проблема ефективності державної власності у банківській системі. *Європейський вектор модернізації економіки: креативність, прозорість та сталий розвиток* : матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції, 18-19 квітня 2018 р. Харків: ХНУБА, 2018. Частина 2. С. 73-75. – 0,17 д.а.

39. Огородник В.В. Сутність фінансової взаємодії підприємств та банків з державною участю. *Вища освіта – студентська наука – сучасне суспільство: напрями розвитку* : матеріали II міжнародної науково-практичної конференції, 20 квітня 2018 р. Київ: ПВНЗ «МНТУ», 2018. С. 221-223. – 0,16 д.а.

40. Огородник В.В. Роль банківської діяльності у розвитку економіки України. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку України в галузі управління та адміністрування: ініціативи молоді* : матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, 17 травня 2018 р. Харків: Харківський держ. ун-т харч. та торг., 2018. С. 214-216. – 0,18 д.а.

41. Огородник В.В. Роль банків з державною участю у соціально-економічному зростанні України. *Інтеграція України у європейський та світовий фінансовий простір* : матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції, 18 травня 2018 р. Львів: ЛННІ ДВНЗ «УБС», 2018. С. 68-70. – 0,1 д.а.

42. Огородник В.В. Вплив кризових явищ на збільшення частки державної власності у банківській системі України. *Проблеми забезпечення ефективного функціонування та стабільного розвитку банківської системи та економіки* : матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції, 01 червня 2018 р. К. : ДВНЗ «УБС», 2018. С. 61-64. – 0,27 д.а.

43. Огородник В.В. Окреслення векторів реформування банків з державною участю в Україні. *Розвиток банківських систем світу в умовах глобалізації фінансових ринків* : матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції, 09 листопад 2018 р. м. Черкаси: ЧННІ ДВНЗ «УБС», 2018. С. 281-284. – 0,21 д.а.

44. Огородник В.В. Теоретичні основи банківських трансформацій в Україні. *Перспективи розвитку національної економіки в умовах змін ринкового середовища* : збірник тез доповідей Всеукраїнської наук.-практ. конф., 11-12 серпня 2017 р. Одеса : ГО «Центр економічних досліджень та розвитку»,

2017. С. 86-89. – 0,22 д.а.

45. Огородник В.В. Сучасний стан розвитку банків з державною участю в Україні. *Розвиток банківських систем світу в умовах глобалізації фінансових ринків* : матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції, м. Черкаси, 27 жовтня 2017 р. ЧННІ ДВНЗ «УБС», 2017. С. 215-217. – 0,18 д.а.

46. Огородник В.В. Соціальна відповідальність банківського сектору економіки як фактор підвищення довіри суспільства. *Творення простору суспільної довіри в Україні XXI сторіччя* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 17-19 лютого 2016 р. Київ, 2016. С.448-452.– 0,13 д.а.

47. Огородник В.В. Вплив рівня компетентності та клієнтоорієнтованості персоналу на реалізацію банком його стратегії. *Актуальні напрями розвитку менеджменту, обліку та аудиту* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., травень 2014 р. Київ : ГО «Київський економічний науковий центр», 2014. Ч. 2. С. 79-82. – 0,1 д.а.

### Навчальний посібник

1. Українська людина в європейському світі: виміри ідентичності : навч. посібник / за ред. д-ра екон. наук, проф. Т. С. Смовженко, д-ра філос. наук, проф. З. Е. Скринник. К. : УБС НБУ, 2015. 609 с. (25,4 д.а.). *Особистий внесок: підрозділ «Екологічний компонент корпоративної та індивідуальної соціальної відповідальності».* – 0,4 д.а.

### АНОТАЦІЯ

**Огородник В.В. Функціонування та розвиток банків з державною участю в Україні.** – Кваліфікована наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.08. – гроші, фінанси і кредит. – ДВНЗ «Університет банківської справи», Київ, 2019.

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення нагальної наукової проблеми – визначення передумов, розроблення теоретико-методологічних засад, удосконалення науково-методичних підходів та обґрунтування практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності функціонування та розвитку банків з державною участю в Україні.

Розкрито теоретичні основи діяльності банків з державною участю, їхні сутнісні характеристики, функції, спільні та відмінні риси цих банків порівняно з іншими типами банків. Виокремлено принципи функціонування та розвитку банків з державною участю, окреслено чинники їхнього розвитку в банківській системі країни. Обґрунтовано методологічні засади дослідження функціонування банків з державною участю, визначено роль банків з державною участю у соціально-економічному розвитку країни. Розкрито зміст механізму активізації фінансової взаємодії банків з державною участю та нефінансових корпорацій. Розроблено методологічні засади оцінювання рівня соціально-економічної ефективності банків з державною участю.

Проведено оцінку тенденцій функціонування банків з державною участю

в Україні, виявлено недоліки та проблеми у діяльності цих банків, які згруповано за різними видами забезпечення, з'ясовано причини виникнення проблемної заборгованості у банках з державною участю. Визначено напрями реформування діяльності банків з державною участю. Обґрунтовано концепцію розвитку банків з державною участю в Україні, яка орієнтована на покращення соціально-економічного розвитку країни. Сформульовано пріоритетні напрями реалізації концепції розвитку банків з державною участю в Україні.

*Ключові слова:* банк з державною участю, банківська діяльність, соціально-економічна ефективність банків з державною участю, державна частка власності у банківській системі, трансформація банків з державною участю, розвиток банків з державною участю.

## АННОТАЦІЯ

*Огородник В.В.* **Функционирование и развитие банков с государственным участием в Украине.** – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.08. – деньги, финансы и кредит. – Государственное высшее учебное заведение «Университет банковского дела», Киев, 2019.

В диссертации осуществлено теоретическое обобщение и предложено новое решение важной научной проблемы – определение предпосылок, разработка теоретико-методологических основ, совершенствование научно-методических подходов и обоснование практических рекомендаций по повышению эффективности функционирования и развития банков с государственным участием в Украине.

Раскрыты теоретические основы деятельности банков с государственным участием, их характеристики, функции, общие и отличительные черты этих банков по сравнению с другими типами банков. Выделены принципы функционирования и развития банков с государственным участием, определены факторы их развития в банковской системе страны. Обоснованно методологические основы исследования функционирования банков с государственным участием, определена роль банков с государственным участием в социально-экономическом развитии страны. Раскрыто содержание механизма активизации финансового взаимодействия банков с государственным участием и нефинансовых корпораций. Разработаны методологические основы оценки уровня социально-экономической эффективности банков с государственным участием.

Проведена оценка тенденций функционирования банков с государственным участием в Украине, выявлены недостатки и проблемы в деятельности этих банков, которые сгруппированы по различным видам обеспечения, выяснены причины возникновения проблемной задолженности в банках с государственным участием. Определены направления реформирования деятельности банков с государственным участием. Обоснована концепция развития банков с государственным участием в Украине, ориентированной на улучшение социально-экономического развития



страны. Сформулированы приоритетные направления реализации концепции развития банков с государственным участием в Украине.

*Ключевые слова:* банк с государственным участием, банковская деятельность, социально-экономическая эффективность банков с государственным участием, государственная доля собственности в банковской системе, трансформация банков с государственным участием, развитие банков с государственным участием.

## SUMMARY

*Ohorodnyk V.V. Functioning and Development of State-owned Banks in Ukraine.* – Manuscript.

Thesis for the Degree of Doctor in Economic Sciences, Specialty 08.00.08 – Money, Finance and Credit. – Banking University, Kyiv, 2019.

The thesis represents theoretical generalization and offers new solution to a vital scholarly issue, i.e. determining preconditions, outlining theoretical and methodological ground, improving scientific methodological approaches and developing practical recommendations concerning social and economic efficiency of the state-owned banks functioning and development in Ukraine.

The paper uncovers theoretical background of the banks' activities in general and state-owned banks in particular, their essential characteristics, the state-owned banks common and distinctive features compared with other types of banks. In addition, the state-owned banks functions are stratified into general and specific.

Particular attention is focused on the principles of the state-owned banks functioning. The paper also outlines the factors influencing the state-owned banks development within the banking system of the country. The thesis offers the state-owned banks classification which corresponds to the optimal set of classificatory characteristics (among which the most significant ones are the nature of the bank's specialization, specific features of the bank's reorganization, the bank's financial state, its corporate management, its functional mission) and can motivate the banks to choose efficient solutions within modern strategies in terms of the global current managerial framework. It is proved that a significant part of the state property in the banking system has both positive and negative consequences for the economic system of the country.

The research also contains methodological principles used to study the state-owned banks functioning. Grounding on the systemic approach, the role of state-owned banks in the country's socio-economic development is identified. The use of this approach makes it possible to distinguish economic and social indices which characterise the position of the state-owned banks in the socio-economic development of the country.

Methodological principles applied to the evaluation of the state-owned banks social and economic efficiency under the conditions of their transformation are based on the algorithm which among other points discussed includes the assessment level, socio-economic efficiency triggers, evaluation methods and indices, factors of influence, socio-economic effects, and vectors of their potential improvement. In

addition, the mechanism for boosting financial interaction between the state-owned banks and non-financial corporations is disclosed which represents the unity of directions and methods in cooperation between the economic entities discussed, based on the outline of advantages and risks of such interaction, its principles and expected results of implementation.

The paper provides a detailed analysis of the state-owned banks role in the domestic banking system development and offers a unique periodisation of the Ukrainian banking system development, depending on the state share in the bank capital. Also, common questions which arise in the course of the state-owned banks activities are found out. The thesis provides a detailed assessment of the current tendencies in the Ukrainian state-owned banks functioning (in comparison with the private capital banks) and the main performance indicators of Oshchadbank, Privatbank, Ukreximbank, Ukrgasbank, which allows to single out the issues inherent in the banks under study within the following directions: legislation, methodology, human resources, information technologies, integrity, analytics, and organisational structure.

Considering the state-owned banks loan-investment activities in Ukraine, factors restricting their development are determined, which include the presence of a significant volume of non-performing loans in the bank portfolio, economic factors influencing the increase of non-performing loans, high cost of loan resources, difficulty in obtaining loans for small and medium business, ineffective judicial and law enforcing systems failing to protect the rights of creditors, etc. The study also clarifies the factors boosting the emergence of non-performing loans in the state-owned banks. Moreover, the research carries out a comparative analysis of the state-owned banks activities in Ukraine and all over the world, the result of which is the outline of the factors necessary for the further effective development of the banks under discussion.

Finally, the thesis focuses on the current issues and specific features of the domestic state-owned banks strategies and offers recommendations for their further improvement. The paper also outlines directions of the state-owned banks activities reform and provides a perspective on minimising the state property share in the banking system of Ukraine. Furthermore, structural components of the domestic state-owned banks social responsibility concept are distinguished, and major vectors of their implementation are singled out.

Eventually, the concept of the state-owned banks development in Ukraine is proposed, which includes the outline of the purpose, methodological basis, preconditions and principles of the concept implementation, specific functions of the state-owned banks in the country socio-economic development, priority directions and ways of implementation, expected results and coordination with state programmes. Potential vectors of the Ukrainian state-owned banks development are determined.

*Key words:* state-owned bank, banking activity, state-owned banks social and economic efficiency, state share in the banking system, state-owned bank transformation, state-owned bank development.